

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

**ΤΜΗΜΑ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΡΑΠΕΖΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ
ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΓΙΑ ΣΤΕΛΕΧΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ**

Testing for economic convergence

ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ

Επίκουρος Καθηγήτρια Χριστίνα Χρίστου

ΜΕΛΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Καθηγητής Νικόλαος Απέργης

Λέκτορας Α. Μπότσαρη

Πειραιάς

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2011

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα Καθηγήτρια μου κα Χρίστου Χριστίνα, για την καθοδήγησή της και τη βοήθεια της στην προετοιμασία αυτής της εργασίας. Οι γνώσεις της και οι συμβουλές της ήταν πολύτιμες για εμένα και με βοήθησαν να την ολοκληρώσω. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τη σύζυγο μου για τη παρότρυνση, το κουράγιο και τη συμπαράσταση που μου έδωσε για να τελειώσω αυτό το έργο.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σε αυτή την εργασία χρησιμοποιώντας ένα δείγμα 20 χωρών της Ε.Ε. εκτιμάμε την σύγκλιση τύπου β- και σ- του πραγματικού κατά κεφαλήν ΑΕΠ των χωρών αυτών κατά την περίοδο 1990-2007. Αρχικά στο πρώτο κεφάλαιο θα μελετηθεί η νομισματική σύγκλιση των χωρών, μελετώντας τη νομισματική ενοποίηση, αξιολογώντας το ευρώ ως νόμισμα της Ευρώπης, παρουσιάζοντας τη συνθήκη του Μάαστριχτ αλλά και την Ευρωπαϊκή κεντρική τράπεζα. Το δεύτερο κεφάλαιο παραθέτει τις μορφές της οικονομικής σύγκλισης, την έννοια της απόλυτης σύγκλισης, τη νεοκλασική και ενδογενή θεωρία της οικονομικής μεγέθυνσης, τα χωρικά υποδείγματα της οικονομικής μεγέθυνσης και τέλος τα περιφερειακά και αστικά μοντέλα της οικονομικής μεγέθυνσης. Το τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζει εμπειρικές μελέτες για την ύπαρξη λεσχών βάσει ευρημάτων διαφόρων μελετών. Το τέταρτο κεφάλαιο αναλύει τη μεθοδολογία της παρούσης εργασίας και στο πέμπτο κεφάλαιο παραθέτονται τα αποτελέσματα της εργασίας μας. Τα αποτελέσματα της εργασίας δείχνουν ότι η σύγκλιση συνετελέσθη από το 2000 και εντεύθεν, ενώ δεν υπάρχουν διαφορές στην πορεία σύγκλισης μεταξύ των χωρών του ευρωπαϊκού Νότου και του ευρωπαϊκού Βορρά.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	III
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	IV
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο Η ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΣΥΓΚΛΙΣΗ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ	4
1.1 ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΟΠΙΟΗΣΗΣ.....	4
1.2 ΕΥΡΩ ΩΣ ΝΟΜΙΣΜΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ.....	8
1.3 Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ.....	12
1.4 ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ.....	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ	26
2.1 ΜΟΡΦΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΥΓΚΛΙΣΗΣ.....	26
2.2 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΠΟΛΥΤΗΣ ΣΥΓΚΛΙΣΗΣ.....	28
2.3 ΘΕΩΡΙΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΜΕΓΕΘΥΝΣΗΣ ΚΑΙ Η ΥΠΟΘΕΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΥΓΚΛΙΣΗΣ.....	36
2.4 ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΗ ΚΑΙ ΕΝΔΟΓΕΝΗΣ ΘΕΩΡΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΜΕΓΕΘΥΝΣΗΣ.....	36
2.5 ΧΩΡΙΚΑ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΜΕΓΕΘΥΝΣΗΣ.....	37
2.6 ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΑ ΚΑΙ ΑΣΤΙΚΑ ΜΟΝΤΕΛΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΜΕΓΕΘΥΝΣΗΣ.....	43
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο ΕΜΠΕΙΡΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΎΠΑΡΞΗ ΛΕΣΧΩΝ ΣΥΓΚΛΙΣΗΣ	45
3.1 ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΜΕΛΕΤΩΝ ΒΑΣΗ ΤΩΝ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΎΠΑΡΞΗ ΣΥΓΚΛΙΣΗΣ.....	48
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	50
4.1 ΔΕΔΟΜΕΝΑ.....	50
4.2 ΜΕΘΟΔΟΙ ΑΝΑΛΥΣΗΣ.....	50
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο ΕΜΠΕΙΡΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	51
5.1 ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΗΣ Β-ΣΥΓΚΛΙΣΗΣ.....	51
5.2 ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΗΣ Σ-ΣΥΓΚΛΙΣΗΣ.....	55
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	56

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην κλάδο της μακροοικονομικής το βασικότερο ζήτημα είναι αυτό του προσδιορισμού του συνολικού εισοδήματος ή του συνολικού επιπέδου της παραγωγής (Blanchard, 2000:10). Δυο παράγοντες είναι αυτοί που καθορίζουν το επίπεδο συνολικής παραγωγής: η συνολική ζήτηση και η συνολική προσφορά. Η μεν συνολική ζήτηση, και κατ' επέκταση οι παράγοντες που συμβάλλουν στην διαμόρφωση της, επηρεάζει την ζήτηση του συνολικού προϊόντος της οικονομίας, η δε συνολική προσφορά διαμορφώνει, μέσω του μεγέθους του αποθέματος του κεφαλαίου¹ που μια χώρα χρησιμοποιεί, την κατάσταση της τεχνολογίας του, και το μέγεθος και την ποιότητα της εργατικής δύναμης, την παραγωγική δυνατότητα μιας οικονομίας.

Κάθε ένας από τους παραπάνω παράγοντες είναι σημαντικός ανάλογα με την χρονική περίοδο ανάλυσης που επιλέγουμε. Συγκεκριμένα, στην **βραχυπρόθεσμη περίοδο** η συνολική ζήτηση είναι αυτή που επηρεάζει το επίπεδο της παραγωγής και των πωλήσεων και ευθύνεται για τις μεταβολές αυτών από έτος σε έτος. Οι μεταβολές στην ζήτηση, οι οποίες μπορεί να προκύψουν από αλλαγές στη καταναλωτική εμπιστοσύνη ή από οποιαδήποτε άλλο παράγοντα, μπορούν να οδηγήσουν σε μια μείωση της παραγωγής (ύφεση), ή μια αύξηση της παραγωγής (ανάκαμψη)². Στην **μεσοπρόθεσμη περίοδο**, καμία ζήτηση, όσο μεγάλη και να είναι, δεν μπορεί να αυξήσει το επίπεδο παραγωγής της Ελλάδος σε αυτό της Γερμανίας. Αντίθετα, στην εν λόγω περίοδο το

---

¹ Δηλαδή τα παραγωγικά μέσα (κυρίως τα πάγια στοιχεία του ενεργητικού) που βρίσκονται στην διάθεση των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στην επικράτεια μιας χώρας.

² Τέτοιες προσωρινές αλλαγές στη συνολική παραγωγή σχετίζονται με τον επιχειρηματικό κύκλο. Με άλλα λόγια, στην βραχυπρόθεσμη περίοδο το βασικό ζήτημα είναι το πώς θα μειωθεί η διαφορά μεταξύ του καταγραφόμενου ΑΕΠ και του δυνατικού

επίπεδο της παραγωγής καθορίζεται από τους παράγοντες της προσφοράς: α) το απόθεμα του κεφαλαίου, β) την κατάσταση της τεχνολογίας, και γ) και το μέγεθος του εργατικού δυναμικού. Συνήθως η χρονική έκταση της μεσοπρόθεσμης περιόδου είναι περίπου δέκα έτη.

Στην **μακροπρόθεσμη περίοδο**, ούτε το απόθεμα του κεφαλαίου, ούτε το επίπεδο της τεχνολογίας, ούτε το μέγεθος και η ποιότητα του εργατικού δυναμικού δεν παραμένουν σταθερά αλλά μεταβάλλονται. Το μέγεθος του αποθέματος κεφαλαίου σε μια οικονομία εξαρτάται από την συνολική αποταμίευση, το επίπεδο της τεχνολογικής εξέλιξης από την ικανότητα μιας χώρας προς την καινοτομία, και οι γνώσεις και δεξιότητες του εργατικού δυναμικού από το εκπαιδευτικό σύστημα. Ως εκ τούτου, στο μακροπρόθεσμο διάστημα, δηλαδή σε περίοδο, μισού αιώνα, οι εξηγήσεις για την αύξηση παραγωγής αναζητούνται σε παράγοντες όπως η έρευνα, το ποσοστό αποταμίευσης, και το εκπαιδευτικό σύστημα. Άλλοι παράγοντες που μπορούν επίσης να είναι σημαντικοί είναι ο ρόλος της κυβέρνησης στο να επιβάλει ένα απαιτούμενο θεσμικό πλαίσιο για την αποτελεσματική λειτουργία των επιχειρήσεων.

Η θεωρία της οικονομικής μεγέθυνσης χρησιμοποιείται για να περιγράψει/ερμηνεύσει την πορεία μιας οικονομίας στο μακροπρόθεσμο διάστημα. Το ζητούμενο βεβαίως είναι ποιος είναι ο τρόπος για ταχύτερη οικονομική μεγέθυνση. Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να επισημάνουμε ότι δύο χώρες μπορεί διέρχονται από τον οικονομικό κύκλο ιδίου εύρους αλλά να αναπτύσσονται με διαφορετικά ποσοστά μεγέθυνσης

Ο κλάδος της οικονομικής της μεγέθυνσης (growth economics) αναπτύχθηκε ουσιαστικά μετά την δημοσίευση δυο μελετών του Solow, η πρώτη υπό τον τίτλο «Contribution to the Theory of Economic Growth» που δημοσιεύτηκε το 1956, και

δεύτερη υπό τον τίτλο «Technical Change and the Aggregate Production Function» που δημοσιεύθηκε το 1957. Η εργασία του Solow μπορεί να θεωρηθεί απόρροια της ασκηθείσας κριτικής προς το υπόδειγμα μεγέθυνσης του Domar. Στο εν λόγω υπόδειγμα, ο Domar (1946) θεώρησε ότι οι παράγοντες που ερμηνεύουν την οικονομική μεγέθυνση είναι το ποσοστό αποταμίευσης, και η παραγωγικότητα και απόσβεση των κεφαλαιουχικών αγαθών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο Η ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΣΥΓΚΛΗΣΗ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ

1.1 ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΟΠΙΟΙΗΣΗΣ

Το φαινόμενο της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης έχει τις ρίζες του στην χρονική περίοδο μετά τον 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο. Σκοπός της ήταν να αναδομήσει την κατεστραμμένη από τον πόλεμο Ευρώπη και να αποτρέψει τις συγκρούσεις μεταξύ των κρατών που έχουν την ίδια ιστορία και γεωγραφία, διατηρώντας ταυτόχρονα την ταυτότητα τους, την γλώσσα και τον πολιτισμό τους.

Με αυτό το ιδεώδες, δημιουργήθηκε αυτό που γνωρίζουμε ως Ευρωπαϊκή Ένωση, και θεσμοθετήθηκε από τέσσερις βασικές συνθήκες (Μουσατάσος, 2007):

1. Την Συνθήκη για την Ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα.
2. Τη Συνθήκη για την Ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.
3. Τη Συνθήκη για την Ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας.
4. Την Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Οι τέσσερις αυτές συνθήκες έθεσαν τις βάσεις για μία ειρηνική συνύπαρξη των κρατών, με την συνειδητοποίηση ότι προϋπόθεση για την μελλοντική ανάπτυξη ήταν η ενότητα.

Η πραγματοποίηση των στόχων της Ε.Ε αναφέρετε στην ελεύθερη κυκλοφορία ατόμων, αγαθών υπηρεσιών και κεφαλαίων, και για τον σκοπό αυτό τα κράτη μέλη συνεργάζονται με βάση αμοιβαίως δεσμευτικές συμφωνίες μεταξύ αυτών και των οργάνων της Ένωσης, τα οποία είναι τα ακόλουθα (Μουσατάσος, 2007):

1. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

2. Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης
3. Ευρωπαϊκή Επιτροπή
4. Ευρωπαϊκό Δικαστήριο
5. Το Ελεγκτικό Συνέδριο

Τα παραπάνω αποτελούν τα κύρια όργανα που μνημονεύονται στο άρθρο 7 της Συνθήκης για την Ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, κατόπιν των τροποποιήσεων που έγιναν στην Συνθήκη του Άμστερνταμ το 1997.

Επιπλέον, στο άρθρο αυτό ορίζεται ότι το Συμβούλιο και η Επιτροπή βοήθιούνται από μια Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και από την Επιτροπή των Περιφερειών, οι οποίες θα είχαν συμβουλευτικές λειτουργίες.

Επιπλέον, σύμφωνα με προβλεπόμενες διαδικασίες η προαναφερθείσα Συνθήκη, δημιούργησε τους παρακάτω θεσμούς (Μούσης, 2005):

1. Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών.
2. Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.
3. Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων.

Βασική μορφή της Ευρωπαϊκής Κοινότητας είναι ο Ευρωπαίος Διαμεσολαβητής που ορίζεται στο άρθρο 195 της Συνθήκης. Επιπλέον είναι απαραίτητο να αναφερθεί το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων, ένας τριμερής οργανισμός στον οποίο συμμετέχει η Κοινότητα, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα Επενδύσεων και άλλοι οικονομικοί φορείς, των οποίων στόχος είναι να συνεισφέρουν στην εδραίωση της εσωτερικής αγοράς, την ενδυνάμωση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής παρεμβαίνοντας σε μεγάλα

προγράμματα υποδομής, όπως πρωτοβουλίες σχετικές με μικρομεσαίες επιχειρήσεις, και σε άλλους Ευρωπαϊκούς Οργανισμούς, κέντρα παρακολούθησης και Ευρωπαϊκά γραφεία που καλύπτουν πολλούς τομείς δραστηριοτήτων (Eurora, 2008):

1. Ευρωπαϊκός Οργανισμός Αξιολόγησης Φαρμάκων
2. Ευρωπαϊός Οργανισμός Περιβάλλοντος
3. Ευρωπαϊκό Ίδρυμα για την Βελτίωση των Συνθηκών Διαβίωσης και Εργασίας
4. Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Ανάπτυξη της Επαγγελματικής Κατάρτισης
5. Ευρωπαϊκό Ίδρυμα για την Εκπαίδευση
6. Ευρωπαϊκό Κέντρο Παρακολούθησης Ναρκωτικών και Τοξικομανίας
7. Ευρωπαϊκός Οργανισμός για την Ασφάλεια και την Υγεία στη Εργασία
8. Γραφείο Εναρμόνισης της Εσωτερικής Αγοράς
9. Κέντρο Ερευνών
10. Κέντρο Παρακολούθησης Αγροτικής Ανάπτυξης
11. Ευρωπαϊκό Κέντρο Παρακολούθησης Οπτικοακουστικού Τομέα
12. Ευρωπαϊκό Κέντρο Παρακολούθησης Πολιτικής Οικογένειας
13. Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Απασχόλησης
14. Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο των Φαινομένων Ρατσισμού και Ξενοφοβίας
15. Ευρωπαϊκό Κέντρο των Γλωσσών των Μειονοτήτων
16. Κοινοτικό Γραφείο Φυτικών Ποικιλιών

17. Ευροποι Ευρωπαϊκή Αστυνομική Υπηρεσία

18. Ευρωπαϊκό Κέντρο Μεταφράσεων των Οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

19. Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Αναδόμησης

Έχοντας η Ευρωπαϊκή Ένωση καθορίσει ευρύτερα τη λειτουργία της ήταν έτοιμη να προχωρήσει στο επόμενο βήμα, που ήταν η νομισματική ενοποίηση, αυτή αποτελούσε το επόμενο «άλμα», το οποίο θα την ισχυροποιούσε οικονομικά, Το έναυσμα για ένα κοινό νόμισμα ήταν κυρίως οι ακόλουθες δράσεις:

1. Μέσα από τη χρήση του κοινού νομίσματος θα μπορούσε ν' ανταγωνιστεί το δολάριο πολύ καλύτερα από ότι τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο, που κάθε χώρα είχε το δικό της νόμισμα.
2. Μέσα από τη χρήση κοινού νομίσματος οι κάτοικοι των χωρών της Ευρωζώνης θα μπορούσαν να ταξιδεύουν σε άλλες χώρες με περισσότερη ευκολία και με οικονομικό όφελος στους πολίτες της, αφού δεν θα χρειάζεται να αγοράζουν συνάλλαγμα.
3. Μέσα από τη χρήση του Ευρώ οι άνθρωποι που θα ταξίδευαν σε άλλες χώρες της Ευρωζώνης, θα μπορούσαν εύκολα να συγκρίνουν τις τιμές σε διάφορα προϊόντα και να τα αγοράζουν εκεί που είναι φθηνότερα.
4. Μέσα από τη χρήση του Ευρώ οι βιοτεχνίες, οι βιομηχανίες και οι έμποροι θα ωφελούνταν, γιατί θα εξαγάγανε και θα εισαγάγανε πιο εύκολα τα προϊόντα τους. Δε θα χρειάζονταν να χάνουν χρόνο στις τράπεζες προκειμένου να αλλάξουν το νόμισμα της χώρας τους με το νόμισμα της άλλης χώρας της Ευρωζώνης με την οποία έχουν εμπορικές συναλλαγές.

Στην επόμενη ενότητα θα μελετηθεί η πορεία προς τη νομισματική ενοποίηση.

1.2 ΕΥΡΩ ΩΣ ΝΟΜΙΣΜΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Μαδρίτης τον Ιούνιο του 1989 καθορίστηκαν οι γενικές αρχές, οι στόχοι και η διαδικασία μετάβασης στην ΟΝΕ σε τρία στάδια (Ιωακειμίδης, 2007):

α. Το Πρώτο Στάδιο- 1 Ιανουαρίου 1990 μέχρι 31 Δεκεμβρίου 1993: Το πρώτο στάδιο απέβλεπε στη στενότερη σύνδεση και σύγκλιση οικονομιών των χωρών – μελών, με ενίσχυση του συντονισμού της οικονομικής και νομισματικής πολιτικής τους μέσα στα υπάρχοντα θεσμικά πλαίσια της ΕΕ. Η οικονομική πολιτική προέβλεπε :

1. Ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς η οποία συγκεκριμένα θ' αναφερόταν στην άρση εμποδίων και στην ενίσχυση του ανταγωνισμού.
2. Συντονισμός οικονομικής και δημοσιονομικής πολιτικής. Η οποία αναφερόταν στην εποπτεία πολιτικών και οικονομικών εξελίξεων σε συμφωνημένους στόχους.

Η νομισματική πολιτική προέβλεπε :

1. Επίτευξη ενιαίου νομισματικού χώρου, δηλαδή κοινός κανόνες στις τράπεζες, χρηματαγορές και ασφάλειες.
2. Ένταξη όλων των κοινοτικών νομισμάτων στον Μηχανισμό Συναλλαγματικών Ισοτιμιών.

3. Διατύπωση γενικών κατευθύνσεων στην Επιτροπή Διοικητών Κεντρικών Τραπεζών.

Το πρώτο στάδιο χαρακτηρίζεται από την άρση των εμποδίων στις συναλλαγές, την ομογενοποίηση των αγορών και την επίτευξη νομισματικής σταθερότητας χωρίς τη δημιουργία νέων κοινοτικών θεσμών. Παράλληλα επιχειρήθηκε σταδιακή κατάργηση επί μέρους εθνικών κανόνων και οι εθνικές κυβερνήσεις ανέλαβαν δέσμευση να πειθαρχούν στους μακροοικονομικούς στόχους που αποφασίζονται από μηχανισμό εποπτείας

β. Το δεύτερο Στάδιο (1 Ιανουαρίου 1994 μέχρι 31 Δεκεμβρίου 1998): Κατά το δεύτερο στάδιο θεμελιώνονται βασικοί θεσμοί της ONE και διαμορφώνονται οι τελικοί προσανατολισμοί. Το στάδιο αυτό θεωρείται το κρίσιμότερο και έτσι έχουμε την δημιουργία του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ιδρύματος και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας.

Στον οικονομικό τομέα, το κύριο βάρος της Επιτροπής και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου αφορά τους κάτωθι τομείς (Ιωακείμης, 2007):

1. Της ολοκλήρωσης της εσωτερικής αγοράς και του ανταγωνισμού.
2. Της διαρθρωτικής και περιφερειακής πολιτικής.
3. Της μακροοικονομικής πολιτικής. Εδώ έχουμε τη δημιουργία μηχανισμών που παρακολουθούν την απόδοση μεγεθών και παρεμβαίνουν για τυχόν αποκλίσεις. Παράλληλα καθιερώνονται στόχοι για τον έλεγχο δημοσιονομικών ελλειμμάτων.

Η ίδρυση λοιπόν του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ιδρύματος την 1η Ιανουαρίου 1994 σηματοδότησε την έναρξη του Δεύτερου Σταδίου της ONE και, κατά συνέπεια, τη διάλυση της Επιτροπής των Διοικητών.

Το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Ίδρυμα αποτέλεσε ένα μεταβατικό στάδιο, το οποίο αντανακλούσε επίσης την κατάσταση της νομισματικής ολοκλήρωσης στο εσωτερικό της Κοινότητας.

Το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Ίδρυμα δεν έφερε καμία ευθύνη για την άσκηση της νομισματικής πολιτικής στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αφού αυτή αποτελούσε αποκλειστικό δικαίωμα των εθνικών αρχών. Επιπλέον, δεν είχε καμία αρμοδιότητα παρέμβασης στις αγορές συναλλάγματος.

Τα δύο κύρια καθήκοντα του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ιδρύματος ήταν (Ferry, 2006):

1. Η ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των κεντρικών τραπεζών και ο συντονισμός της νομισματικής πολιτικής, και
2. Η εκτέλεση των απαραίτητων προπαρασκευαστικών εργασιών για την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών, για την άσκηση της ενιαίας νομισματικής πολιτικής και για τη δημιουργία του ενιαίου νομίσματος στο Τρίτο Στάδιο.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο το Δεκέμβριο του 1995, θεώρησε σκόπιμο να ονομάσει τη νέα νομισματική μονάδα «ευρώ». Η μονάδα αυτή θα εισερχόταν κατά την έναρξη του Τρίτου Σταδίου.

Η Ε.Ε σχεδίασε ένα πρόγραμμα μετάβασης στο ευρώ. Το πρόγραμμα αυτό βασίστηκε σε αναλυτικές προτάσεις που εκπόνησε το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Ίδρυμα.

Τον Δεκέμβριο του 1996, το Νομισματικό Ίδρυμα υπέβαλε έκθεση στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, η οποία αποτέλεσε τη βάση ενός ψηφίσματος του Ευρωπαϊκού

Συμβουλίου για τις αρχές και τα θεμελιώδη στοιχεία του νέου Μηχανισμού Συναλλαγματικών Ισοτιμιών, το οποίο εγκρίθηκε τον Ιούνιο του 1997 (Ιωακειμίδης, 2005). Τον Δεκέμβριο του 1996, το Νομισματικό Ίδρυμα παρουσίασε την επιλεγθείσα σειρά σχεδίων για τα τραπεζογραμμάτια ευρώ. Αυτά τέθηκαν στη κυκλοφορία το 2002

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τον Ιούνιο του 1997 ενέκρινε το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης. Δύο κανονισμοί αποτελούν μέρος του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης, που αποσκοπεί στη διασφάλιση δημοσιονομικής πειθαρχίας όσον αφορά την ΟΝΕ.

Στις 2 Μαΐου 1998, το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης –σε επίπεδο αρχηγών κρατών ή κυβερνήσεων– αποφάσισε ομόφωνα ότι 11 κράτη μέλη (Βέλγιο, Γερμανία, Ισπανία, Γαλλία, Ιρλανδία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Κάτω Χώρες, Αυστρία, Πορτογαλία και Φινλανδία) πληρούσαν τις προϋποθέσεις που ήταν απαραίτητες για την υιοθέτηση του ενιαίου νομίσματος από την 1η Ιανουαρίου 1999. Επομένως, οι χώρες αυτές επρόκειτο να συμμετάσχουν στο Τρίτο Στάδιο της ΟΝΕ.

Οι Υπουργοί Οικονομικών των κρατών μελών που υιοθέτησαν το ενιαίο νόμισμα συμφώνησαν μαζί με τους διοικητές των εθνικών κεντρικών τραπεζών των εν λόγω κρατών μελών, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Ίδρυμα ότι οι τρέχουσες διμερείς κεντρικές ισοτιμίες των νομισμάτων των συμμετεχόντων κρατών μελών, στο πλαίσιο του Μηχανισμού Συναλλαγματικών Ισοτιμιών, θα χρησιμοποιούνταν για τον καθορισμό των αμετάκλητων συντελεστών μετατροπής για το ευρώ (Ferry, 2006). Με την ίδρυση της ΕΚΤ την 1η Ιουνίου 1998, το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Ίδρυμα ολοκλήρωσε τα καθήκοντά του.

γ. Το Τρίτο Στάδιο (1 Ιανουαρίου 1999): Στο τρίτο στάδιο επιδιώχθηκε αμετάκλητος καθορισμός των συναλλαγματικών ισοτιμιών ειδικότερα την 1η Ιανουαρίου 1999 άρχισε το τρίτο και τελικό στάδιο της ΟΝΕ με τον αμετάκλητο καθορισμό των συναλλαγματικών ισοτιμιών των νομισμάτων των 11 κρατών μελών που συμμετείχαν αρχικά στη Νομισματική Ένωση και με την άσκηση ενιαίας νομισματικής πολιτικής υπό την ευθύνη της ΕΚΤ. Τα συμμετέχοντα κράτη μέλη έγιναν 12 με την είσοδο της Ελλάδας στο Τρίτο Στάδιο της ΟΝΕ, την 1η Ιανουαρίου 2001. Από την ημέρα εκείνη, η Τράπεζα της Ελλάδος αποτελεί μέρος του Ευρωσυστήματος. Η συμμετοχή της Ελλάδας κατέστη εφικτή κατόπιν της απόφασης που έλαβε στις 19 Ιουνίου 2000 το Συμβούλιο της ΕΕ, συνεργόμενο σε επίπεδο αρχηγών κρατών ή κυβερνήσεων, ότι η Ελλάδα πληρούσε τα κριτήρια σύγκλισης (Euroρα, 2008).

1.3 Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ

Σύμφωνα με την Συνθήκη του Μάαστριχτ ως προϋπόθεση συμμετοχής των κρατών – μελών στη Νομισματική Ένωση τίθεται η ικανοποίηση των νομικών αλλά κύρια οικονομικών κριτηρίων, που είναι γνωστά ως «κριτήρια σύγκλισης». Το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Ίδρυμα και η Επιτροπή υποβάλλουν στο Συμβούλιο έκθεση, με την οποία εξετάζεται αν επιτεύχθηκε η σύγκλιση που από τα κράτη – μέλη. Με τις εκθέσεις αυτές εξετάζεται επίσης, αν η εθνική νομοθεσία κάθε κράτους – μέλους συμπεριλαμβανομένου και του καταστατικού της Εθνικής Κεντρικής Τράπεζάς του συμβιβάζονται με την Συνθήκη και με το καταστατικό του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών.

Με τις εκθέσεις του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ιδρύματος και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής εξετάζεται κατά πόσον έχει επιτευχθεί υψηλός βαθμός οικονομικής σύγκλισης με γνώμονα την πλήρωση των ακολούθων κριτηρίων. Αναλυτικά αυτά είναι (Πανταζόπουλος, 1999):

Βάσει του πρώτου κριτηρίου, η αξιολογούμενη χώρα – μέλος θεωρείται ότι επιτυγχάνει σταθερότητα τιμών, αν ο μέσος ρυθμός πληθωρισμού που καταγράφηκε, κατά τη διάρκεια του έτους που προηγείται της αξιολόγησης, δεν υπερβαίνει κατά περισσότερο από 1,5 ποσοστιαία μονάδα τον αντίστοιχο ρυθμό που σημείωσαν στο ίδιο διάστημα τρεις το πολύ χώρες- μέλη με την καλύτερη επίδοση από πλευράς πληθωρισμού.

Όσον αφορά το κριτήριο για τον πληθωρισμό, παρά τις ασάφειες της Συνθήκης αναφορικά με το αν η τιμή αναφοράς για την αξιολόγηση των χωρών θα προκύψει από τον αριθμητικό μέσο των επιδόσεων των τριών χωρών με την καλύτερη επίδοση στον πληθωρισμό ή από κάποιο άλλο μέγεθος.

Όπως προκύπτει από το ENI η ερμηνεία που δόθηκε στο συγκεκριμένο εστιάζει στη τιμή αναφοράς για το κριτήριο του πληθωρισμού που προκύπτει από τον αριθμητικό μέσο του ρυθμού πληθωρισμού των τριών χωρών με τις καλύτερες επιδόσεις.

Αναφορικά με τις χώρες της δεύτερης ζώνης, όπως και η Ελλάδα, η ερμηνεία του κριτηρίου είναι η εξής : Η τιμή αναφοράς είναι ο αριθμητικός μέσος του ρυθμού πληθωρισμού των τριών χωρών – μελών της ΕΕ με την καλύτερη επίδοση. Αυτό σημαίνει ότι, αν μια χώρα που είναι εκτός ζώνης ευρώ (πχ Δανία) έχει να επιδείξει

ρυθμό πληθωρισμού χαμηλότερο από αυτόν των χωρών της ζώνης του ευρώ, τότε η επίδοσή της θα χρησιμοποιηθεί για τη διαμόρφωση της τιμής αναφοράς.

Τα στατιστικά στοιχεία που χρησιμοποιούνται για την αξιολόγηση του κριτηρίου της σταθερότητας των τιμών πρέπει, βάσει της Συνθήκης, να καταρτίζονται σε συγκρίσιμη βάση, λαμβανομένων υπόψη των διαφορών στους εθνικούς ορισμούς. Για την ικανοποίηση της συγκρισιμότητας που ορίζεται στη Συνθήκη, τον Οκτώβριο του 1995 από το Συμβούλιο της ΕΕ θεσπίστηκε ένας κανονισμός για τους Εναρμονισμένους Δείκτες Τιμών Καταναλωτή.

Γι' αυτό και η Στατιστική Υπηρεσία της ΕΕ, σε συνεργασία με τις αντίστοιχες Εθνικές Στατιστικές Υπηρεσίες, εργάζονται με στόχο την εναρμόνιση των διαφόρων μεθόδων που χρησιμοποιούν τα κράτη – μέλη για την κατάρτιση του Δείκτη Τιμών Καταναλωτή.

Σύμφωνα με το κριτήριο σύγκλισης επιτοκίων η υποψήφια χώρα – μέλος για διάστημα ενός έτους πριν από την αξιολόγηση, έπρεπε να έχει μέσο ονομαστικό μακροπρόθεσμο επιτόκιο που να μην υπερβαίνει εκείνο των τριών, το πολύ κρατών-μελών με την καλύτερη επίδοση από πλευράς πληθωρισμού, περισσότερο από δύο ποσοστιαίες μονάδες.

Τα επιτόκια υπολογίζονται βάσει μακροπροθέσμων ομολόγων του δημοσίου με σταθερό τοκομερίδιο ή συγκρίσιμων χρεογράφων, ενώ παράλληλα λαμβάνονται υπόψη οι διαφορές των εθνικών ορισμών.

Και το κριτήριο για την σύγκλιση των επιτοκίων είχε ασάφειες. Δηλαδή, δεν ήταν σαφές αν θα γινόταν χρήση του αριθμητικού ή του γεωμετρικού μέσου των επιτοκίων

για την κατάρτιση της τιμής αναφοράς. Αναφορικά με την ερμηνεία του κριτηρίου για τις χώρες της δεύτερης ζώνης γινόταν χρήση, της τιμής αναφοράς, του επιτοκίου μιας χώρας εκτός ζώνης ευρώ και αυτή έχει μία από τις τρεις καλύτερες επιδόσεις στον πληθωρισμό.

Αυτό σημαίνει ότι, αν μια χώρα που είναι εκτός ζώνης ευρώ έχει να επιδείξει επιτόκια χαμηλότερο από αυτόν των χωρών της ζώνης του ευρώ, τότε η επίδοσή της θα χρησιμοποιούνταν για τη διαμόρφωση της τιμής αναφοράς.

Η λογική του κριτηρίου των επιτοκίων έγκειται στην άποψη ότι τα μακροπρόθεσμα επιτόκια ενσωματώνουν τις προβλέψεις της αγοράς για το μελλοντικό πληθωρισμό. Μια χώρα έπρεπε όχι μόνο να έχει πετύχει χαμηλούς ρυθμούς πληθωρισμού, αλλά να έχει πείσει και την κεφαλαιαγορά ότι ο χαμηλός πληθωρισμός θα παρέμενε και στο μέλλον. Καθ' ότι η αντιπληθωριστική αξιοπιστία μιας χώρας δεν αποκτάται σε σύντομο βραχυχρόνια, το κριτήριο των επιτοκίων διασφαλίζει ότι μια χώρα με υψηλό μακροχρόνιο πληθωρισμό δεν θα μπορέσει να εισέλθει στη ζώνη του ευρώ χρησιμοποιώντας τεχνάσματα μείωσης του πληθωρισμού μόνο για το έτος αξιολόγησης.

Τα δημοσιονομικά κριτήρια της Συνθήκης του Μάαστριχτ ήταν δύο (Σαχπεκίδου, 1999) :

1. Το κριτήριο του δημοσιονομικού ελλείμματος: Σύμφωνα με το κριτήριο αυτό, η χώρα-μέλος επιτυγχάνει σταθερότητα δημοσίων οικονομικών, αν δεν βρίσκεται σε κατάσταση υπερβολικού ελλείμματος, που σημαίνει ότι ο λόγος του δημόσιου ελλείμματος ως

ποσοστό του ΑΕΠ δεν υπερβαίνει το 3%, εκτός αν ο λόγος σημειώνει συνεχή και ουσιαστική πτώση και φθάσει σε επίπεδο παραπλήσιο της τιμής αναφοράς.

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ, για τη διασφάλιση της σταθερότητας στη δημοσιονομική πολιτική ορισμένων μελών της, προβλέπει ότι από την έναρξη του Δευτέρου Σταδίου της Νομισματικής Ένωσης, θα εξετάζετε σε τακτά χρονικά διαστήματα η δημοσιονομική κατάσταση των κρατών-μελών, για να ελέγχει αν τα κράτη-μέλη βρίσκονται σε κατάσταση υπερβολικού δημοσιονομικού ελλείμματος.

Επίσης από την έναρξη του Τρίτου Σταδίου και εφεξής προβλέπεται η επιβολή κυρώσεων στα κράτη-μέλη που σημειώνουν υπερβολικά ελλείμματα με βάση τις προβλέψεις του Συμφώνου Ανάπτυξης και Σταθερότητας.

2. Το κριτήριο του δημόσιου χρέους: Σύμφωνα με το κριτήριο αυτό, ο λόγος του δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ δεν πρέπει να υπερβαίνει το 60% του ΑΕΠ, εκτός αν ο λόγος μειώνεται επαρκώς και πλησιάζει με ικανοποιητικό ρυθμό την τιμή αναφοράς.

Και τα δημοσιονομικά κριτήρια της Συνθήκης, είχαν και έχουν ασάφειες αναφορικά με τεχνικά ζητήματα. Παραδείγματος χάρη αναφορικά με την εξακρίβωση κατάστασης υπερβολικού ελλείμματος σε μια χώρα, η Συνθήκη ορίζει ότι : «η σταθερότητα των δημόσιων οικονομικών καταδεικνύεται από την επίτευξη δημοσιονομικής κατάστασης χωρίς υπερβολικό δημοσιονομικό έλλειμμα». Στο πρωτόκολλο που συνοδεύει την Συνθήκη διευκρινίζεται ότι το κριτήριο αυτό σημαίνει : «ότι τη στιγμή της εξέτασης δεν έχει ληφθεί απόφαση του Συμβουλίου για το κράτος – μέλος, όσον αφορά την ύπαρξη υπερβολικού ελλείμματος». Η Επιτροπή συντάσσει έκθεση αν σε ένα κράτος – μέλος παρατηρηθούν τα ακόλουθα:

1. Ο λόγος του προβλεπόμενου ή υφιστάμενου δημοσιονομικού ελλείμματος προς το ΑΕΠ υπερβαίνει το 3% του ΑΕΠ, εκτός αν : «ο λόγος σημειώνει ουσιαστική και συνεχή πτώση και έχει φθάσει σε επίπεδο παραπλήσιο της τιμής αναφοράς», είτε εναλλακτικά, «η υπέρβαση της τιμής αναφοράς είναι απλώς έκτακτη και ο λόγος παραμένει κοντά στην τιμή αναφοράς».
2. Ο λόγος του δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ υπερβαίνει το 60% εκτός αν : «ο λόγος μειώνεται επαρκώς και πλησιάζει την τιμή αναφοράς με ικανοποιητικό ρυθμό». Επιπλέον, η Συνθήκη προβλέπει ότι η Επιτροπή : «πρέπει να λαμβάνει υπόψη της όλους τους άλλους σχετικούς παράγοντες». Όπως είναι εμφανές από τη διατύπωση της Συνθήκης υπάρχουν περιθώρια εναλλακτικής ερμηνείας των δημοσιονομικών κριτηρίων, καθώς εκφράσεις όπως «ουσιαστική», «παραπλήσια», «επαρκώς», «ικανοποιητικό», «σχετικούς παράγοντες» δεν μεταφράζονται σε συγκεκριμένα ποσοτικά δεδομένα.

Η παρουσία των προαναφερθεισών εκφράσεων στη Συνθήκη ερμηνεύτηκε από πολλούς σχολιαστές ως παραχώρηση των Γερμανών στις πιέσεις χωρών με δημοσιονομικά προβλήματα, όπως η Ιταλία, για να υπογράψουν τη Συνθήκη.

Το τελευταίο κριτήριο αναφέρεται στη σταθερότητα των συναλλαγματικών ισοτιμιών. Σύμφωνα με το κριτήριο αυτό ένα κράτος – μέλος πρέπει να τηρήσει τα κανονικά περιθώρια διακύμανσης, που προβλέπει ο Μηχανισμός Συναλλαγματικών Ισοτιμιών του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος, κατά τα δύο τουλάχιστον έτη πριν από την εξέταση. Ειδικότερα, το κράτος-μέλος δεν πρέπει να έχει υποτιμήσει την κεντρική διμερή ισοτιμία του νομίσματός του, έναντι του νομίσματος οποιουδήποτε

άλλου κράτους-μέλους με δική του πρωτοβουλία μέσα στο ίδιο χρονικό διάστημα (Grauwe, 1994).

1.4 ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα είναι αρμόδια για τη νομισματική πολιτική του Ευρώ, δηλαδή για το ενιαίο νόμισμα των κρατών-μελών. Το κεφάλαιό της ανήκει στις κεντρικές τράπεζες των κρατών μελών της Ένωσης τα οποία μετέχουν στην Ευρωζώνη. Το μερίδιο κάθε κεντρικής εθνικής τράπεζας είναι αμεταβίβαστο και αναπαλλοτρίωτο.

Η Εκτελεστική Επιτροπή αποτελείται από έξι μέλη. Το Διοικητικό Συμβούλιο της Τράπεζας αποτελείται από τους ένδεκα Διοικητές των Κεντρικών Τραπεζών της ζώνης του Ευρώ και τα μέλη της Εκτελεστικής Επιτροπής. Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και οι εθνικές κεντρικές τράπεζες αποτελούν από κοινού το Ευρωσύστημα, το σύστημα κεντρικών τραπεζών της ζώνης του Ευρώ. Ο κύριος στόχος του Ευρωσυστήματος είναι η διατήρηση της σταθερότητας των τιμών και η διαφύλαξη της αξίας του Ευρώ (Grauwe, 1994).

Έχει το αποκλειστικό δικαίωμα να επιτρέπει την έκδοση τραπεζογραμματίων στην Κοινότητα. Τα τραπεζογραμμάτια εκδίδονται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα ή από τις εθνικές κεντρικές τράπεζες οι οποίες εκδίδουν και τα κέρματα σε ποσότητες οι οποίες καθορίζονται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (άρθρο 106 ΣΕΚ).

Τα τραπεζικά γραμμάτια και τα κέρματα Ευρώ τέθηκαν σε κυκλοφορία την 1η Ιανουαρίου 2002 , ενώ η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) είχε ειδη συσταθεί από το 1998, δυνάμει της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Οι αρμοδιότητες της είναι οι ακόλουθες (Grauwe, 1994):

1. Η εισαγωγή και διαχείριση του νέου νομίσματος,
2. Η διενέργεια πράξεων σε συνάλλαγμα,
3. Η εξασφάλιση της ομαλής λειτουργίας των συστημάτων πληρωμών,
4. Η ευθύνη για τη χάραξη και την εφαρμογή της οικονομικής και νομισματικής πολιτικής της Ένωσης.
5. Η ευθύνη του να προετοιμάζει και να υλοποιεί σε στενή συνεργασία με τις εθνικές κεντρικές τράπεζες, τις αποφάσεις που λαμβάνουν τα όργανα λήψης αποφάσεων του Ευρωσυστήματος - το Διοικητικό Συμβούλιο, η Εκτελεστική Επιτροπή και το Γενικό Συμβούλιο.

Το κυριότερο από τα καθήκοντα της ΕΚΤ είναι η διατήρηση της σταθερότητας των τιμών στη ζώνη του ευρώ, ούτως ώστε να παραμένει σταθερή η αγοραστική αξία του. Αυτό επιτυγχάνεται με αυστηρό έλεγχο του πληθωρισμού.

Εκδίδει επίσης τους αναγκαίους κανονισμούς για την εκτέλεση των καθηκόντων τόσο της ίδιας όσο και του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών σχετικά με θέματα τα οποία αφορούν στην χάραξη Νομισματικής πολιτικής της Κοινότητας, λαμβάνει τις απαραίτητες αποφάσεις για την εκτέλεση των καθηκόντων που αφορούν το

Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών, υποβάλλει γνώμες στα κατάλληλα όργανα, εφόσον της ζητηθεί η γνώμη της, ενώ παράλληλα διατυπώνει και συστάσεις.

Οι κανονισμοί της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας είναι πράξεις βάσει των οποίων ρυθμίζονται οι σχέσεις της Κοινότητας με τα κράτη μέλη, έχουν γενική και άμεση ισχύ σε κάθε κράτος μέλος. Συγκεκριμένα αυτοί είναι:

1. Κανονισμός της ΕΚΤ 4/23.9.1999 αναφορικά με την επιβολή κυρώσεων επί πάντων υπευθύνων για τις παραβάσεις.
2. Κανονισμός 8/31.8.2000 περί ελάχιστων υποχρεωτικών διαθεσίμων των εθνικών κεντρικών τραπεζών).

Οι αποφάσεις είναι δεσμευτικές για τα μέρη στα οποία απευθύνονται και έχουν κανονιστικό ή διοικητικό περιεχόμενο ανάλογα με το που απευθύνονται. Όταν έχουν κανονιστικό περιεχόμενο και απευθύνονται σε κράτη μέλη, μοιάζουν με κανονισμούς. Οι σχετικές αποφάσεις είναι:

α. 14/16.11.2000 σχετικά με την εισφορά της κεντρικής τράπεζας κάθε κράτους μέλους στο κεφάλαιο της ΕΚΤ: Με βάση το καταστατικό του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας ορίστηκαν τα ακόλουθα (ΕΕ L 167 της 7.7.2000:19, ΕΕ L 125 της 19.5.1999:33, ΕΕ L 110 της 28.4.1999:33):

1. Το κεφάλαιο της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ), που κατέστη λειτουργικό κατά την ίδρυσή της, ανέρχεται σε 5 δισεκατομμύρια ευρώ. Το άρθρο 28.2 του καταστατικού προβλέπει ότι μόνοι εγγεγραμμένοι μεριδιούχοι και κάτοχοι του κεφαλαίου της ΕΚΤ είναι οι ΕθνΚΤ των κρατών

μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ότι η εγγραφή στο κεφάλαιο πραγματοποιείται σύμφωνα με την κλείδα κατανομής που καθορίζεται από το άρθρο 29.

2. Το άρθρο 49.1 του καταστατικού προβλέπει ότι η κεντρική τράπεζα κράτους μέλους του οποίου καταργήθηκε η παρέκκλιση καταβάλλει το μερίδιό της στο κεφάλαιο της ΕΚΤ στην ίδια έκταση όπως και οι κεντρικές τράπεζες των άλλων κρατών μελών, χωρίς παρέκκλιση. Το άρθρο 28.3 του καταστατικού προβλέπει ότι το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ καθορίζει το εκάστοτε ποσό και τον τρόπο καταβολής του κεφαλαίου.
3. Το άρθρο 48 του καταστατικού προβλέπει ότι, κατά παρέκκλιση από το άρθρο 28.3 του καταστατικού, οι κεντρικές τράπεζες των κρατών μελών με παρέκκλιση δεν καταβάλλουν το εγγεγραμμένο τους κεφάλαιο εκτός εάν το Γενικό Συμβούλιο της ΕΚΤ αποφασίσει, με ειδική πλειοψηφία που αντιπροσωπεύει τουλάχιστον τα δύο τρίτα του εγγεγραμμένου κεφαλαίου της ΕΚΤ και τουλάχιστον το ήμισυ των μεριδιούχων, ότι πρέπει να καταβληθεί ένα ελάχιστο ποσοστό ως συμβολή στις δαπάνες λειτουργίας της ΕΚΤ.
4. Το άρθρο 30.1 του καταστατικού, σε συνδυασμό με τα άρθρα 43.1 και 43.4, προβλέπει ότι οι ΕθνΚΤ των κρατών μελών χωρίς παρέκκλιση μεταβιβάζουν στην ΕΚΤ συναλλαγματικά διαθέσιμα, άλλα εκτός από νομίσματα των κρατών μελών, ευρώ, αποθεματικές θέσεις του ΔΝΤ και ειδικά τραβηκτικά δικαιώματα (ΕΤΔ), μέχρι ποσού ισοδυνάμου προς 50 δισεκατομμύρια ευρώ.

5. Το άρθρο 30.1 του καταστατικού προβλέπει επίσης ότι το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ αποφασίζει για το ποσοστό που θα ζητήσει η ΕΚΤ να της καταβληθεί κατά την ίδρυσή της και τα ποσά που θα ζητήσει σε μεταγενέστερες ημερομηνίες.
6. Το άρθρο 30.2 του καταστατικού, σε συνδυασμό με το άρθρο 43.6, προβλέπει ότι η εισφορά κάθε ΕθνΚΤ ορίζεται κατ' αναλογία με το μερίδιο συμμετοχής της στο κεφάλαιο της ΕΚΤ στο οποίο έχουν εγγραφεί οι ΕθνΚΤ των κρατών μελών χωρίς παρέκκλιση.
7. Το άρθρο 49.1 του καταστατικού προβλέπει ότι η κεντρική τράπεζα κράτους μέλους του οποίου καταργήθηκε η παρέκκλιση μεταβιβάζει στην ΕΚΤ συναλλαγματικά διαθέσιμα σύμφωνα με το άρθρο 30.1 του καταστατικού. Ο "αριθμός μεριδίων τα οποία έχουν ήδη καταβάλει οι άλλες εθνικές κεντρικές τράπεζες" θεωρείται, βάσει του συνδυασμού των άρθρων 30.2 και 43.6 του καταστατικού, ότι αναφέρεται στον αριθμό των μεριδίων που έχουν καταβάλει οι άλλες κεντρικές τράπεζες των κρατών μελών χωρίς παρέκκλιση. Το ποσό που προκύπτει αποτελεί το ισοδύναμο σε ευρώ του συνολικού ποσού των συναλλαγματικών διαθεσίμων, τα οποία απαιτείται να μεταβιβαστούν σύμφωνα με το άρθρο 49.1 του καταστατικού.
8. Το άρθρο 30.3 του καταστατικού προβλέπει ότι κάθε ΕθνΚΤ πιστώνεται από την ΕΚΤ με μία απαίτηση ισοδύναμη προς την εισφορά της. Το άρθρο 30.3 του καταστατικού προβλέπει επίσης ότι το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ καθορίζει το νόμισμα στο οποίο εκφράζονται οι εν λόγω απαιτήσεις και την απόδοσή τους.

9. Το άρθρο 49.2 τον καταστατικού προβλέπει ότι, επιπλέον της καταβολής που γίνεται με το άρθρο 49.1, η κεντρική τράπεζα ενός κράτους μέλους του οποίου καταργήθηκε η παρέκκλιση εισφέρει στα αποθεματικά της ΕΚΤ και στους εξομοιωμένους προς αυτά λογαριασμούς, καθώς και στο ποσό που απομένει να πιστωθεί στα αποθεματικά και λογαριασμούς σύμφωνα με το υπόλοιπο του λογαριασμού κερδών και ζημιών της 31ης Δεκεμβρίου του έτους που προηγείται της κατάργησης της παρέκκλισης.
10. Το άρθρο 10.3 του καταστατικού, σε συνδυασμό με το άρθρο 43.4, προβλέπει ότι, για κάθε απόφαση που λαμβάνεται δυνάμει των άρθρων 28 και 30 του καταστατικού, οι ψήφοι στο Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ σταθμίζονται σύμφωνα με την κατανομή του κεφαλαίου της ΕΚΤ στο οποίο έχουν εγγραφεί οι κεντρικές τράπεζες των κρατών μελών χωρίς παρέκκλιση.

Η Τράπεζα της Ελλάδος καταβάλλει το 95 % της εγγραφής της στο κεφάλαιο της ΕΚΤ, ήτοι ποσό ίσο με 97679000 ευρώ. Η Τράπεζα της Ελλάδος δίνει, σε εύθετο χρόνο, οδηγίες για τη μεταβίβαση των εν λόγω ποσών και των σχετικών δεδουλευμένων τόκων μέσω του συστήματος TARGET (διευρωπαϊκό αυτοματοποιημένο σύστημα ταχείας μεταφοράς κεφαλαίων σε συνεχή χρόνο) ή σε λογαριασμό που τηρεί η ΕΚΤ στην Τράπεζα Διεθνών Διακανονισμών, όπως ειδικότερα ορίζεται από την ΕΚΤ. Οι δεδουλευμένοι τόκοι υπολογίζονται βάσει επιτοκίου που ισούται με το οριακό επιτόκιο, το οποίο εφαρμόζεται στην πιο πρόσφατη πράξη κύριας αναχρηματοδότησης στο πλαίσιο του ΕΣΚΤ. Ο υπολογισμός των τόκων πραγματοποιείται σε ημερήσια βάση, με τη μέθοδο

υπολογισμού του πραγματικού αριθμού των ημερολογιακών ημερών και του έτους των 360 ημερών.

β. 17/14.12.2000 η οποία αφορά στις ποσότητες των εκδιδόμενων νομισμάτων: Με τον όρο "κλείδα κατανομής τραπεζογραμμάτων" νοούνται τα ποσοστά που προκύπτουν από τη λήψη υπόψη του μεριδίου συμμετοχής της ΕΚΤ στο σύνολο των εκδιδόμενων τραπεζογραμμάτων ευρώ και από την εφαρμογή της κλείδας κατανομής στο εγγεγραμμένο κεφάλαιο (με στρογγυλοποίηση στο πλησιέστερο ακέραιο πολλαπλάσιο του 0,0005 της εκατοστιαίας μονάδας) επί του μεριδίου συμμετοχής των ΕθνΚΤ στο εν λόγω σύνολο.

Στόχος της ΕΚΤ είναι να διασφαλίζει ότι ο ετήσιος ρυθμός αύξησης των τιμών καταναλωτή είναι μικρότερος του 2%. Για την επίτευξη του στόχου αυτού, η ΕΚΤ διαθέτει δύο μέσα:

- Πρώτον, ελέγχει την προσφορά χρήματος. Αν η προσφορά χρήματος είναι υπερβολικά μεγάλη συγκρινόμενη με την προσφορά αγαθών και υπηρεσιών, το αποτέλεσμα θα είναι πληθωρισμός.
- Δεύτερον, παρακολουθεί τις τάσεις των τιμών και αξιολογεί τον κίνδυνο που γεννούν για τη σταθερότητα των τιμών στη ζώνη του ευρώ.

Ο έλεγχος της προσφοράς χρήματος σημαίνει, μεταξύ άλλων, τον καθορισμό των επιτοκίων για ολόκληρη τη ζώνη του ευρώ. Αυτή είναι ίσως η πιο γνωστή δραστηριότητα της Τράπεζας.

Τώρα σύμφωνα με το άρθρο 105 παράγραφος 2 της παρούσας Συνθήκης, τα βασικά καθήκοντα του ΕΣΚΤ είναι (Europa, 2003):

1. Να χαράζει και να εφαρμόζει τη νομισματική πολιτική της Κοινότητας.
2. Να διενεργεί πράξεις συναλλάγματος σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 111 της παρούσας Συνθήκης (Stephanou, 2002, ΕΕ C 191 της 29.7.1992:68).
3. Να κατέχει και να διαχειρίζεται τα επίσημα συναλλαγματικά διαθέσιμα των κρατών μελών,
4. Να προωθεί την ομαλή λειτουργία των συστημάτων πληρωμών.

Σύμφωνα με το άρθρο 105 παράγραφος 5 της παρούσας Συνθήκης, το ΕΣΚΤ συμβάλλει στην εκ μέρους των αρμόδιων αρχών ομαλή άσκηση πολιτικών που αφορούν την προληπτική εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων και τη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Προκειμένου η ΕΚΤ να εκπληρώσει την αποστολή της, χρησιμοποιεί το "Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών", το οποίο καλύπτει και τις χώρες της Ένωσης. Η ΕΚΤ επιτελεί το έργο της με πλήρη ανεξαρτησία. Η Τράπεζα, οι εθνικές κεντρικές τράπεζες του Ευρωσυστήματος, αλλά και όλα τα μέλη των οργάνων λήψης αποφάσεων δεν μπορούν να ζητούν ή να δέχονται υποδείξεις από οποιονδήποτε άλλο οργανισμό. Τα θεσμικά όργανα της Ένωσης και οι κυβερνήσεις των κρατών μελών οφείλουν να σέβονται αυτή την αρχή και να μην προσπαθούν να επηρεάσουν την ΕΚΤ ή τις εθνικές κεντρικές τράπεζες (Christian, 2002).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

2.1 ΜΟΡΦΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΥΓΚΛΙΣΗΣ

Γενικότερα ως σύγκλιση, νοείται ως η πορεία μιας μεταβλητής προς μια συγκεκριμένη τιμή, η οποία μπορεί να παραμένει σταθερή ή να μεταβάλλεται διαχρονικά. Η έννοια της σύγκλισης έχει βρει εφαρμογή σε ποικίλα ερευνητικά πεδία, όπως η οικονομική μεγέθυνση, η θεωρητική οικονομετρία, τα χρηματοοικονομικά, η Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, ο περιφερειακός σχεδιασμός, η γεωγραφία μέχρι και η βιομηχανία παραγωγής λογισμικών (Quah, 1996).

Η υπόθεση της σύγκλισης μεταξύ χωρών ή περιφερειών έχει γίνει αντικείμενο διαφόρων θεωρητικών ερμηνειών. Βασιζόμενοι στην ταξινόμηση που πρότεινε ο Galor (1996), μπορούν να διακριθούν τρεις διαφορετικοί ορισμοί: (α) η **απόλυτη σύγκλιση**, όπου το κατά κεφαλήν εισόδημα συγκλίνει σε ένα κοινό μακροχρόνιο σημείο σταθερής ισορροπίας (steady-state), εφόσον υπάρχουν διαρθρωτικές ομοιότητες μεταξύ των οικονομιών και είναι ανεξάρτητο από τις επικρατούσες αρχικές συνθήκες. Συνεπώς υιοθετείται η ύπαρξη αρνητικής σχέσης μεταξύ των αρχικών επιπέδων του κατά κεφαλήν ΑΕΠ και των ρυθμών μεγέθυνσης των οικονομιών. Η σύγκλιση αυτού του είδους δύναται να επιτευχθεί, σύμφωνα με το νεοκλασικό υπόδειγμα μεγέθυνσης, μόνο όταν οι οικονομίες χαρακτηρίζονται από ομοιογένεια σε διαρθρωτικούς, δημογραφικούς και άλλους παράγοντες.

(β) Η υπό συνθήκη σύγκλιση, όπου το κατά κεφαλήν εισόδημα διαφόρων οικονομιών συγκλίνει μακροχρόνια σε διαφορετικά επίπεδα, εφόσον υπάρχουν διαρθρωτικές ανομοιογένειες μεταξύ των οικονομιών και είναι ανεξάρτητο από τις επικρατούσες

αρχικές συνθήκες. Αν οι οικονομίες παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές στον ρυθμό αποταμίευσης στον ρυθμό αύξησης του πληθυσμού και στο τεχνολογικό επίπεδο, δεν θα συγκλίνουν στο ίδιο αλλά σε διαφορετικά επίπεδα μακροχρόνιας ισορροπίας, τα οποία θα είναι μοναδικά για κάθε περιφέρεια. Η εμπειρική επαλήθευση της αρνητικής σχέσης μεταξύ του αρχικού επιπέδου κατά κεφαλήν ΑΕΠ και του ρυθμού μεγέθυνσης θα επαληθευτεί μόνο αν ληφθούν υπόψη οι διαφορές που παρουσιάζουν οι οικονομίες στους προαναφερόμενους παράγοντες. Συμπερασματικά, η ύπαρξη υπό συνθήκη σύγκλισης δεν ερμηνεύεται απαραίτητα ως σύγκλιση των κατά κεφαλήν ΑΕΠ των φτωχότερων οικονομιών με αυτά των πλουσιότερων.

(γ) Η δεύτερη συνηθέστερη έννοια σύγκλισης που παρατηρείται στη βιβλιογραφία είναι η σ-σύγκλιση. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, η σ-σύγκλιση παρατηρείται όταν υφίσταται διαχρονική μείωση της διασποράς του κατά κεφαλήν ΑΕΠ στις υπό εξέταση οικονομίες (Barro και Sala-i-martin, 2004). Η β-σύγκλιση είναι μια αναγκαία αλλά όχι επαρκής συνθήκη για την ύπαρξη σίγμα σύγκλισης (Sala-i-martin, 1996). Στην περίπτωση, για παράδειγμα όπου, μια εξωτερική διαταραχή μπορεί προσωρινά να αυξήσει την διασπορά του εισοδήματος μεταξύ των χωρών/ περιφερειών ακόμα και όταν αυτές συγκλίνουν σε ένα κοινό σημείο μακροχρόνιας ισορροπίας (Quah, 2003). Η σ-σύγκλιση εξετάζει την εξέλιξη της κατανομής του εισοδήματος διαχρονικά ενώ η β-σύγκλιση εξετάζει την κινητικότητα του εισοδήματος μέσα στην κατανομή (Sala-i-martin, 1996).

(δ) Η σύγκλιση σε λέσχες, αφορά κυρίως μοντέλα μεγέθυνσης που παράγουν πολλαπλά σημεία μακροχρόνιας ισορροπίας όπως αυτά των Azariadis και Darzen (1990) και του Galor (1996). Η σύγκλιση αυτής της μορφής εμφανίζεται όταν το κατά κεφαλήν εισόδημα συγκλίνει σε διαφορετικά επίπεδα στη μακροχρόνια περίοδο και οι

αρχικές συνθήκες διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο. Συνεπώς είναι δυνατή η ύπαρξη σύγκλισης σε λέσχες μεταξύ χωρών ή περιφερειών με παρόμοια διαρθρωτικά χαρακτηριστικά που δημιουργούν μια λέσχη, χωρίς όμως την ύπαρξη σύγκλισης μεταξύ των υπόλοιπων ομάδων (Galor, 1996).

Επιπλέον μέτρα που χρησιμοποιούνται στην εμπειρική ανάλυση για την ύπαρξη σύγκλισης ή και απόκλισης των κατά κεφαλήν εισοδημάτων μεταξύ χωρών είναι οι μήτρες μετάβασης οι οποίες ερευνούν την εξέλιξη ολόκληρης της κατανομής (Quah, 1993, 1996). Όμως, οι δύο παραπάνω έννοιες είναι λιγότερο κατάλληλες για τις ερωτήσεις που τίθενται στην παρούσα εργασία και στη μεθοδολογία που ακολουθείται, επομένως έμφαση δίνεται στην μέθοδο της σύγκλισης σε λέσχες.

2.2 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΠΟΛΥΤΗΣ ΣΥΓΚΛΙΣΗΣ

Στο υπόδειγμα του Solow ότι συνάρτηση παραγωγής της οικονομίας παρουσιάζει σταθερές αποδόσεις κλίμακας, και είναι της μορφής Cobb-Douglas

$$Y_t = AK^\alpha L^{1-\alpha} \quad 1.1$$

Όπου

Y_t : Το μέγεθος του παραγόμενου προϊόντος

L_t : Το μέγεθος της απασχόλησης (το οποίο σε κατάσταση μακροχρόνιας ισορροπίας θα πρέπει να ισούται με το μέγεθος του εργατικού δυναμικού)

A_t : Η αποτελεσματικότητα της εργασίας

Εφ' όσον η συνάρτηση παραγωγής της οικονομίας χαρακτηρίζεται από σταθερές αποδόσεις κλίμακας, τότε αυτή δύναται να γραφεί σε όρους μονάδας εργασίας ως εξής:

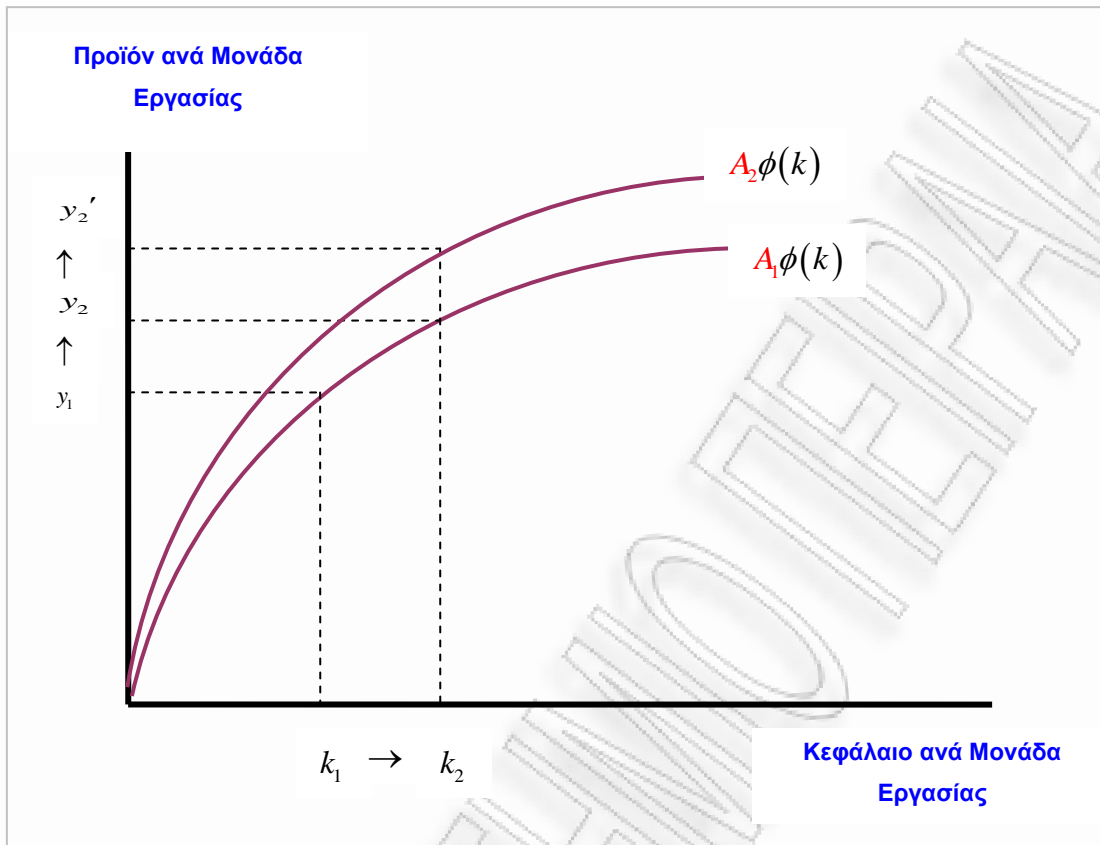
$$y_t = A\phi(k) = Ak^\alpha \quad 1.2$$

όπου

$$y_t = \frac{Y_t}{L_t}$$

$$k_t = \frac{K_t}{L_t}$$

Ισχύει δε ότι $\phi'(k) > 0$ αλλά $\phi''(k) < 0$. Από την παραπάνω σχέση παρατηρούμε ότι δυο είναι οι πηγές της οικονομικής μεγέθυνσης, δηλαδή της μεταβολής στο προϊόν ανά απασχολούμενο (Y/L): α) η αύξηση του k , δηλαδή του κεφαλαίου ανά μονάδα εργασίας, και β) η τεχνολογική πρόοδος (δηλαδή η αύξηση του A). Στο Σχήμα 0-1 βλέπουμε ότι η αύξηση του κεφαλαίου ανά μονάδα εργασίας από k_1 σε k_2 , οδηγεί σε αύξηση του προϊόντος ανά μονάδα εργασίας, από y_1 σε y_2 . Κατόπιν, η άνοδος του επιπέδου της τεχνολογίας από A_1 σε A_2 οδηγεί σε περαιτέρω αύξηση του προϊόντος ανά μονάδα εργασίας από y_2 σε y_2' , χωρίς να απαιτείται κάποια πρόσθετη αύξηση του αποθέματος κεφαλαίου.

Σχήμα 0-1: Οι Πηγές της Οικονομικής Μεγέθυνσης στο Υπόδειγμα του Solow

Αναφορικά με το θέμα της **απόλυτης σύγκλισης** (absolute convergence), στις χώρες με χαμηλό λόγο κεφαλαίου-εργασίας (k), δηλαδή στις φτωχές χώρες, θα πρέπει ο παραπάνω λόγος να αυξάνεται με ταχύτερο ρυθμό σε σχέση με χώρες με υψηλό λόγο κεφαλαίου-εργασίας (δηλαδή στις πλούσιες χώρες). Εάν όμως ο ρυθμός αύξησης του λόγου κεφαλαίου εργασίας είναι υψηλό, θα πρέπει να είναι υψηλός και ο ρυθμός της οικονομικής μεγέθυνσης, οπότε και η οικονομική μεγέθυνση στις φτωχές χώρες θα πρέπει να είναι υψηλότερη σε σχέση με την μεγέθυνση στις πλούσιες χώρες.

Το ζητούμενο λοιπόν είναι να δούμε πως διαμορφώνεται η δυναμική του αποθέματος κεφαλαίου ανά μονάδα εργασίας σε μια οικονομία, και εάν από αυτή την δυναμική

δύναται να εξαχθεί κάποιο συμπέρασμα αναφορικά με τον ρυθμό μεταβολής του λόγου κεφαλαίου-εργασίας στις πλούσιες και τις φτωχές χώρες.

Προκειμένου να περιγράψουμε την δυναμική του αποθέματος κεφαλαίου ανά μονάδα εργασίας σε μια οικονομία ξεκινάμε με το απόθεμα κεφαλαιουχικών αγαθών, το οποίο σε μια οικονομία μεταβάλλεται είτε λόγω της απομείωσης της αξίας του είτε της διενέργειας καθαρών επενδύσεων. Έτσι η σχέση που περιγράφει την δυναμική του αποθέματος του κεφαλαίου θα είναι

$$\frac{dK_t}{dt} = I_t - \delta K_t \quad 1.3$$

Εάν λοιπόν η αποταμίευση, η οποία θα πρέπει να ισούται με την επένδυση, ορίζεται ως ένα ποσοστό s του παραγόμενου προϊόντος, Y , τότε από την σχέση (1.1) θα έχουμε

$$\begin{aligned} \frac{dK}{dt} &= sY - \delta K = \\ &= s(AK^\alpha L^{1-\alpha}) - \delta K \end{aligned} \quad 1.4$$

Διαιρώντας αμφότερα τα μέλη της παραπάνω σχέσης με L έχουμε

$$\frac{d(K/L)}{dt} = sAk^\alpha - \delta k \quad 1.5$$

Ωστόσο η ποσότητα $\frac{d(K/L)}{dt}$ αναλύεται ως εξής:

$$\frac{d(K/L)}{dt} = \frac{dk}{dt} = \frac{\frac{dK}{dt}L - \frac{dL}{dt}K}{L^2} = \frac{\frac{dK}{dt}}{L} - \frac{\frac{dL}{dt}}{L}k \quad 1.6$$

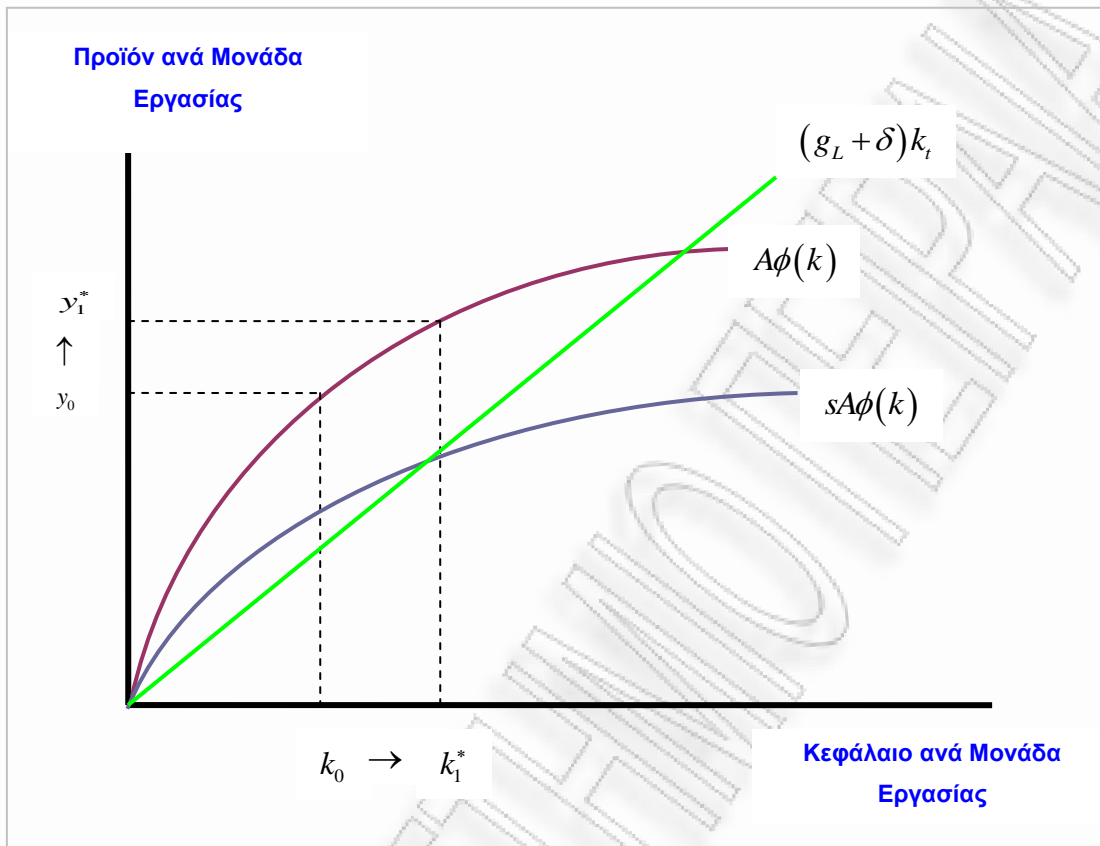
Θεωρούμε ότι το απόθεμα της εργασίας αυξάνεται λογαριθμικά με ρυθμό μεγέθυνσης g_L , δηλαδή έχουμε $L_t = L_0 e^{g_L t}$. Επομένως, μπορούμε να γράψουμε τα ακόλουθα

$$\frac{dL_t}{dt} \frac{1}{L_t} = g_L \quad 1.7$$

Έτσι η διαφορική εξίσωση που περιγράφει την δυναμική του λόγου κεφαλαίου ανά μονάδα εργασίας διαμορφώνεται ως εξής

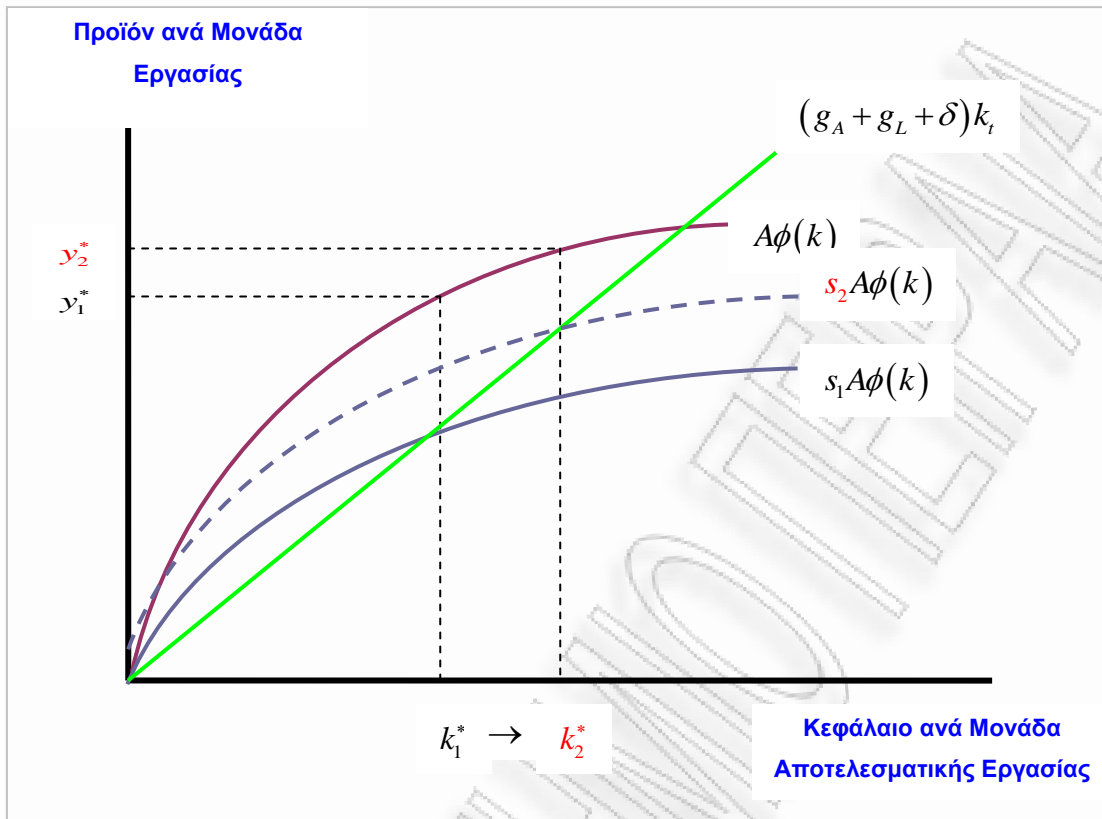
$$\frac{dk}{dt} = sAk^\alpha - (g_L + \delta)k \quad 1.8$$

Στο Σχήμα 0-2 βλέπουμε ότι για το χρονικό διάστημα όπου $sAk^\alpha > (g_L + \delta)$, ο ρυθμός μεταβολής του k είναι θετικός (δηλαδή $\frac{dk}{dt} > 0$) με αποτέλεσμα το προϊόν ανά εργασία ($y = Y/L$) να αυξάνεται. Όταν δε φθάσουμε στο σημείο όπου $sAk^\alpha = (g_L + \delta)$, τότε οικονομία βρίσκεται σε σταθερή κατάσταση μεγέθυνσης ή **κατάσταση σταθερότητας** (steady state) με το $y = Y/L$ και το $k = K/L$ να παραμένουν αμετάβλητα. Στη σταθερή αυτή κατάσταση οικονομικής μεγέθυνσης η οικονομία ισορροπεί σε ένα σταθερό λόγο κεφαλαίου –εργασίας, $k = k^*$, ο οποίος συνδέεται με το αντίστοιχο προϊόν ανά μονάδα εργασίας, $y = y^*$.

Σχήμα 0-2: Η Οικονομική Μεγέθυνση στο Υπόδειγμα του Solow

Κατόπιν, υποθέτουμε ότι την χρονική στιγμή t_0 λαμβάνει χώρα μια αύξηση του ποσοστού αποταμίευσης από s_1 σε s_2 . Σε αυτή την περίπτωση, και για ένα χρονικό διάστημα $t_0 - t_1$, το k αυξάνεται από το αρχικό επίπεδο ισορροπίας του k_1^* , μέχρι να φθάσει κατά την χρονική στιγμή t_1 , στο νέο επίπεδο ισορροπίας k_2^* , οπότε και πάλι η οικονομία θα βρεθεί σε σταθερή κατάσταση. Παράλληλα με την αύξηση του k , κατά το προαναφερθέν χρονικό διάστημα, έχουμε και αύξηση του y , δηλαδή του προϊόντος ανά μονάδα εργασίας, από y_1^* σε y_2^* (Σχήμα 0-2).

Σχήμα 0-3: Η Επίδραση της Αύξησης του Ποσοστού Αποταμίευσης στο Υπόδειγμα του Solow

Προκειμένου να εξετάσουμε την συμπεριφοράς της διαφορικής εξίσωσης που περιγράφει την δυναμική του λόγου κεφαλαίου-εργασίας λαμβάνουμε την πρώτη και την δεύτερη παράγωγο της (1.8), οπότε έχουμε

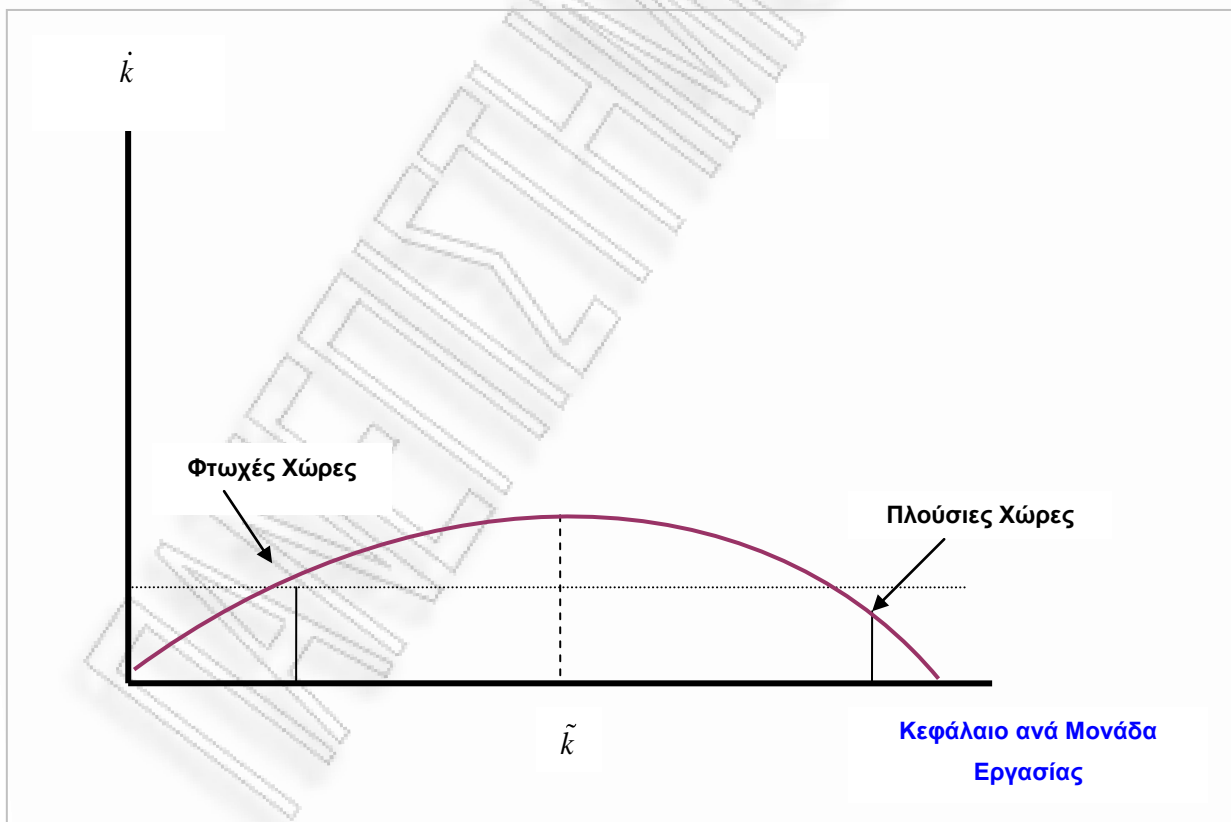
$$\frac{dk}{dk} = \frac{\alpha s A k^\alpha}{k} - (g_L + \delta) \tag{1.9}$$

$$\frac{d^2k}{dk^2} = \frac{\alpha^2 s A k^\alpha - \alpha s A k^\alpha}{k^2} < 0 \text{ διότι } \alpha < 1 \tag{1.10}$$

Και η συνάρτηση μεγιστοποιείται στο σημείο $\tilde{k}$ όπου

$$\tilde{k} = \frac{\alpha s A k^\alpha}{(g_L + \delta)} \quad 1.11$$

Η παραπάνω σχέση μας δείχνει και την ουσία της σύγκλισης. Δηλαδή, για χώρες με χαμηλό λόγο κεφαλαίου-εργασίας (k) η ποσότητα $\frac{sAk^\alpha}{k}$ θα είναι αρκετά μεγάλη σε σχέση με τις χώρες με υψηλό λόγο κεφαλαίου-εργασίας, οπότε ο ρυθμός αύξησης του κεφαλαίου –εργασίας θα είναι μεγαλύτερος, και μεγαλύτερη θα είναι και η μεγέθυνση.

Σχήμα 0-4: Η Συμπεριφορά του Λόγου Κεφαλαίου-Εργασίας

2.3 ΘΕΩΡΙΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΜΕΓΕΘΥΝΣΗΣ ΚΑΙ Η ΥΠΟΘΕΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΥΓΚΛΙΣΗΣ

Στο παρόν τμήμα παρουσιάζεται συνοπτικά ο μηχανισμός και οι προβλέψεις για την ύπαρξη σύγκλισης των διαφόρων θεωριών οικονομικής μεγέθυνσης, όπως αυτά εξελίχθησαν κατά τη διάρκεια του χρόνου. Με στόχο να παρουσιαστούν οι κυριότερες υποθέσεις και εφαρμογές των διαφόρων θεωριών μεγέθυνσης, για να δοθεί έμφαση στο γεγονός ότι κάθε ένα από αυτά τα μοντέλα πρέπει να θεωρηθεί ως μέρος ενός συμπληρωματικού πλαισίου.

2.4 ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΉ ΚΑΙ ΕΝΔΟΓΕΝΉΣ ΘΕΩΡΊΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΉΣ ΜΕΓΈΘΥΝΣΗΣ

Συγκεκριμένα στα πλαίσια της οικονομικής μεγέθυνσης, σημείο εκκίνησης της συζήτησης για την ύπαρξη σύγκλισης αποτελεί για πολλούς η εργασία του Gerschenkron (1952) όπου υπέθεσε ότι κάτω από ορισμένες συνθήκες, οι υπολειπόμενες χώρες θα τείνουν να μεγεθύνονται με υψηλότερους ρυθμούς από τις πλουσιότερες, προκειμένου να κλείσει το μεταξύ τους υφιστάμενο χάσμα. Επίσης, στη θεωρία τους οι Solow (1956), Abramovitz (1956), Ramsey (1982), Cass (1965) και Koopmans (1965) υπαινίχθηκαν ότι οι φτωχότερες χώρες θα παρουσίαζαν μεγαλύτερη μεγέθυνση.

Η Σύγκλιση αποτέλεσε αντικείμενο έντονης αντιπαράθεσης (convergence debate) κατά την δεκαετία του '80. Συγκεκριμένα πρώτος ο Romer (1986) εισήγαγε τη «νέα» θεωρία μεγέθυνσης με την τεχνολογία να παρουσιάζει αύξουσες αποδόσεις κλίμακας,

συνεπώς οι πλουσιότερες χώρες θα παρουσίαζαν μια προδιάθεση να διατηρούν ή και να αυξάνουν την απόσταση τους από τις φτωχότερες χώρες.

Στις αρχές τις δεκαετίας του '90 παρατηρείται αύξηση του αριθμού των ερευνητών που ασχολούνται με το φαινόμενο των περιφερειακών ανισορροπιών στην Ε.Ε.. Η αναγέννηση του ενδιαφέροντος στο παραπάνω θέμα συνδέεται με την εμφάνιση νέων προσεγγίσεων στην Οικονομική Μεγέθυνση (Ενδογενής θεωρία), που έρχονται σε αντίθεση με το περισσότερο συμβατικό Νεοκλασικό μοντέλο μεγέθυνσης. Μεγάλο μέρος της αντιπαράθεσης επικεντρώθηκε τόσο στην ικανότητα των δύο προσεγγίσεων να ερμηνεύσουν το φαινόμενο της οικονομικής μεγέθυνσης όσο και στην ικανότητα ερμηνείας της τάσης των οικονομιών να συγκλίνουν ή να αποκλίνουν (Cuadrado-Roura, 2001).

Συγκεκριμένα σύμφωνα με την απλούστερη μορφή της νεοκλασικής θεωρίας, η στενότερη αλληλεπίδραση συνεπάγεται αυξημένη κινητικότητα του συντελεστή εργασία και κεφαλαίου, χαμηλότερο κόστος μεταφοράς ενώ η ευκολότερη πρόσβαση στις αγορές οδηγεί στην εξάλειψη των διαφορών στο επίπεδο του κατά κεφαλήν εισοδήματος. Η εμπειρική ανάλυση για την επαλήθευση της παραπάνω υπόθεσης βασίστηκε στο μέτρο της β -σύγκλισης, προερχόμενο από το νεοκλασικό μοντέλο μεγέθυνσης (βλέπε στους Barro και Sala-i-Martin, 2004).

2.5 ΧΩΡΙΚΑ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΜΕΓΕΘΥΝΣΗΣ

Ένα νέο σύνολο από μοντέλα, τα οποία συνοψίζονται παρακάτω, προσέθεσαν στη βιβλιογραφία της οικονομικής μεγέθυνσης παράγοντες όπως ο χώρος, ο ρόλος των

συστάδων επιχειρήσεων, η καινοτομία κ.α. καθιστώντας το θεωρητικό πλαίσιο της οικονομικής μεγέθυνσης αποτελεσματικότερο στην ερμηνεία του φαινομένου της οικονομικής σύγκλισης.

- *Μοντέλα Κέντρου – Περιφέρειας*

Εκεί όπου η Κλασσική οικονομική θεωρία προβλέπει σύγκλιση διαχρονικά, τα μοντέλα Κέντρου – Περιφέρειας προβαίνουν σε μία επεξήγηση για το γεγονός ότι οι διεθνείς και δια-περιφερειακές διαφορές στην ανάπτυξη μπορούν να υπάρχουν και να διευρύνονται στο χρόνο. Περιοχές με καλή πρόσβαση στην αγορά θα γίνουν αναπόφευκτα πιο ελκυστικές για τις επιχειρήσεις οι οποίες θα αυξήσουν τους μισθούς. Οι ειδικευμένοι εργάτες θα ανταποκριθούν στην έλξη που θα τους ασκήσει αυτό το επεκτεινόμενο δίκτυο το οποίο θα αυξήσει ακόμη περισσότερο το μέγεθος της αγοράς και θα διευκολύνει την ανάπτυξη καινοτόμων δραστηριοτήτων που θα στηρίζονται στη διάχυση της γνώσης (Venables, 2006).

Από την οπτική γωνία της παραγωγής, οι επιχειρήσεις παράγοντας ενδιάμεσα προϊόντα ουσιαστικά επανατοποθετούν το «Κέντρο» πιο κοντά τους πελάτες τους. Χωρικές συγκεντρώσεις βιομηχανικής και οικονομικής δραστηριότητας σχηματίζονται σαν αποτέλεσμα αυτής της ενισχυτικής διάδρασης. Το γεγονός ότι οι αποφάσεις των επιχειρήσεων σχετικά με τον τόπο εγκατάστασης τους, προσδιορίζεται από την γεινίαση με τέτοιου είδους συμπληρωματικές δραστηριότητες, αποτελεί τη βασική προϋπόθεση του μοντέλου Κέντρου – Περιφέρειας.

Τα μοντέλα Κέντρου – Περιφέρειας θεωρούν ότι το κόστος μεταφοράς είναι

χαμηλό και ότι οι συντελεστές παραγωγής μπορούν να μετακινηθούν. Οι συνεπαγόμενες συγκεντρώσεις οικονομικής δραστηριότητας, δίνουν ώθηση στις αύξουσες αποδόσεις κλίμακας μέσω της διάχυσης της χωρικά παραγόμενης τεχνολογίας. Οι επιχειρήσεις αυξάνουν την τεχνολογική τους δυνατότητα μέσω των δικών τους τμημάτων Ερευνας και Τεχνολογίας (R&D) και μέσω της αυξανόμενης εξειδίκευσης στην παραγωγή ενδιάμεσων προϊόντων. Αυτές οι τεχνολογικές καινοτομίες υιοθετούνται και από τις άλλες επιχειρήσεις στην ίδια περιοχή, αυξάνοντας το απόθεμα τεχνολογίας και ανθρώπινης γνώσης τοπικά. Με αυτό τον τρόπο οι συγκεντρώσεις οικονομικής δραστηριότητας αποτελούν προνομιούχες περιοχές για την ανάπτυξη καινοτομίας (Venables, 2005). Επίσης υπάρχει μία τάση η παράγωγη να συγκεντρώνεται εκεί όπου οι προσβάσιμες αγορές είναι μεγάλες και αναπτύσσονται. Συνεπώς η αυξανόμενη συγκέντρωση της παραγωγής οδηγεί σε μεγαλύτερη ανάπτυξη την προσβάσιμη αγορά. Υπάρχει έτσι ένας αυτοεπεκτεινόμενος κύκλος, ο οποίος δημιουργεί πολλά πλεονεκτήματα στην περιοχή.

Εξαιτίας του κόστους ευκαιρίας μεταξύ των αυξουσών αποδόσεων κλίμακας και του κόστους μεταφοράς και ανταλλαγής, υπάρχει απόσταση από την περιοχή του «Κέντρου» στην οποία, για συγκεκριμένα είδη δραστηριοτήτων, είναι προτιμότερο να δημιουργηθεί εκεί ένα νέο «Κέντρο» με καλύτερη χωρική συγκέντρωση των διαθέσιμων πόρων. Επιπλέον, καθώς τα «Κέντρα» αναπτύσσουν τα συγκριτικά τους πλεονεκτήματα, αυξάνονται και ο πλούτος που παράγεται και οι μισθοί. Το υψηλό κόστος των μισθών μπορεί να είναι τέτοιο που να επιβάλλει μια επανατοποθέτηση των δραστηριοτήτων των επιχειρήσεων σε περιοχές όπου οι μισθοί θα είναι χαμηλότεροι. Αυτή είναι η διαδικασία μέσα από την οποία ευημερούσες περιφέρειες χάνουν σε

ανάπτυξη ή διαφορετικά, άλλες περιοχές αυξάνουν τα απόλυτα και τα συγκριτικά τους πλεονεκτήματα. Από τα παραπάνω προκύπτει ότι η σύγκλιση είναι μία πολύ αργή διαδικασία.

- *Νέα Οικονομική Γεωγραφία*

Μία αδυναμία που προκύπτει από τα παραπάνω μοντέλα είναι ότι πολλά από αυτά δεν λαμβάνουν υπόψη τους χωρικές ανομοιογένειες που υπάρχουν στο εσωτερικό των περιφερειών, ακόμη και σε αυτές στις οποίες οι αγορές λειτουργούν καλά.

Για παράδειγμα το τυπικό νεοκλασικό πλαίσιο προτείνει ότι ενώ αρκετές διαφορές είναι πιθανό να αναδυθούν ως όφελος που προκύπτει σε ορισμένες περιφέρειες από το αρχικό τους πλεονέκτημα, αυτές οι διαφορές πρέπει να εξαλειφθούν πολύ σύντομα. Το κεφάλαιο πρέπει να μετακινηθεί εκεί όπου η εργασία είναι φθηνή και μπορούν να μεταφερθούν νέες τεχνολογίες. Με τις φθίνουσες αποδόσεις του κεφαλαίου, η διαδικασία της σύγκλισης θα πρέπει να προκύψει. Αλλά δεν είναι αυτό που παρατηρείται στις βιομηχανοποιημένες χώρες όπου οι χωρικές ανομοιογένειες παραμένουν. Τα μοντέλα της Νέας Οικονομικής Γεωγραφίας αντιμετωπίζουν τις ελλείψεις των παραδοσιακών υποδειγμάτων του Διεθνούς Εμπορίου προσφέροντας μία θεωρία του χώρου ικανή να ερμηνεύει και την σύγκλιση αλλά και την απόκλιση στη οικονομική δραστηριότητα (Martin and Sunley, 1998).

Η βασική αρχή πίσω από αυτό το πλαίσιο, το οποίο μοιάζει αρκετά με το μοντέλο Κέντρου -Περιφέρειας, είναι «η γεινίαση είναι καλή για την παραγωγικότητα» (Venables, 2006). Και αυτό το δίκτυο δραστηριοτήτων είναι πιο παραγωγικό από

διαιρεμένες και τμηματοποιημένες δραστηριότητες. Οι μετακινούμενοι παραγωγικοί παράγοντες θα επανατοποθετηθούν για να αποκτήσουν το πλεονέκτημα της υψηλής παραγωγικότητας, δημιουργώντας ένα νέο θετικό πλαίσιο. Ενώ, οι επιχειρήσεις και οι εργαζόμενοι θα οδηγηθούν στις περιοχές υψηλής παραγωγικότητας και ο ανταγωνισμός που θα δημιουργηθεί θα αυξήσει ακόμη περισσότερο την παραγωγικότητα. Αυτός ο προωθητικός κύκλος που δημιουργείται θα έχει ως αποτέλεσμα μία άνιση κατανομή των δραστηριοτήτων και χωρικές ανομοιογένειες στο εισόδημα (Venables, 2006).

Ενώ το πλαίσιο της Νέας Οικονομικής Γεωγραφίας λαμβάνει υπόψη την σημασία του χώρου, δεν θεωρεί ότι η γεωγραφία αποκτά προτεραιότητα σε σχέση με άλλους παράγοντες που προσδιορίζουν την οικονομική δραστηριότητα όπως η διαθέσιμοι φυσικοί πόροι, οι θεσμοί, η τεχνολογία και η πολιτική.

Το κλειδί είναι ότι το πλαίσιο της Νέας Οικονομικής Γεωγραφίας δίνει μία νέα προσέγγιση που βοηθά στην κατανόηση των αποκλίσεων της ανάπτυξης μεταξύ των περιφερειών στις βιομηχανοποιημένες χώρες, οι οποίες έχουν αποτύχει να συγκλίνουν σύμφωνα με τις προβλέψεις του νεοκλασικού υποδείγματος της ανάπτυξης. Παρόλο που η ενδογενής θεωρία ανάπτυξης προσπαθεί με ένα τρόπο να εξηγήσει αυτές τις διαφορές δίνοντας έμφαση στις αύξουσες αποδόσεις κλίμακας και στην ενδογένεια του ανθρώπινου κεφαλαίου και της τεχνολογίας (Martin and Sunley, 1998), αποτυγχάνει να ενσωματώσει στην ανάλυση της τη σημασία της γεωγραφίας και του χώρου.

Το κλειδί για τις επιπτώσεις του πλαισίου της Νέας Οικονομικής Γεωγραφίας είναι ότι η εγγύτητα των οικονομικών υποκειμένων (π.χ. των επιχειρήσεων) αυξάνει τον ανταγωνισμό, την καινοτομία και ενισχύει τη διάχυση της τεχνολογίας. Επίσης, μεγάλες χωρικές εισοδηματικές ανομοιογένειες οδηγούν σε κατάσταση ισορροπίας σε αυτό το

πλαίσιο και διαχρονικά δεν προκύπτει πάντοτε σύγκλιση.

Ενώ η σχέση παραγωγικότητας – εγγύτητας αποτελεί την αιτία που συγκεντρώνει χωρικά τις οικονομικές δραστηριότητες σε μία ενιαία περιοχή, υπάρχουν επίσης και φυγόκεντρες δυνάμεις που λειτουργούν στο εσωτερικό των περιφερειών. Ο ανταγωνισμός στην αγορά προϊόντος οδηγεί ορισμένες επιχειρήσεις πιο κοντά σε απομακρυσμένου καταναλωτές.

Οι υψηλοί μισθοί σε αστικές περιοχές και τα αυξανόμενα κόστη συμμόρφωσης έχουν μία παρόμοια επίπτωση. Παρόλα αυτά κάποιες περιφέρειες θα κερδίσουν περισσότερο από κάποιες άλλες από αυτή τη διασπορά μακριά από το «Κέντρο» και είναι πολύ πιθανό να προκύψουν νέες χωρικές συγκεντρώσεις οικονομικών δραστηριοτήτων (Venables, 2006). Τα δίκτυα παραγωγής και η ανάθεση εργασιών σε εξωτερικούς συνεργάτες αποτελούν παραδείγματα περιπτώσεων που συμφέρουν πιο πολύ οικονομικά από την επανατοποθέτηση οικονομικών δραστηριοτήτων κάπου αλλού. Η παγκοσμιοποίηση οδηγεί σε καλύτερη εξειδίκευση από ότι προηγουμένως και αφήνει διακριτό ρόλο στις εθνικές βιομηχανίες και στην εμπορική πολιτική να στηρίξουν την κλαδική και την περιφερειακή ανάπτυξη.

Υπό το πλαίσιο της Νέας Οικονομικής Γεωγραφίας η οικονομική ανάπτυξη αναμένεται να πραγματοποιείται άνισα με μερικές χώρες να αναπτύσσονται ταχύτερα και να μετακινούνται από τη μία λέσχη σύγκλισης σε κάποια άλλη. Το ποιες χώρες θα ηγούνται εξαρτάται από παράγοντες οι οποίοι περιλαμβάνουν: το αρχικό απόθεμα πόρων, την πολιτική για το περιβάλλον και την θεσμική ευελιξία.

Έτσι η Νέα Οικονομική Γεωγραφία αποτελεί μία μικροοικονομική προσέγγιση που προσφέρει μία χωροθετική εξήγηση για την ανάδυση ανομοιογενειών μεταξύ των

περιφερειών. Προτείνει επίσης ότι η παγκοσμιοποίηση μπορεί να οδηγήσει σε διασπορά δραστηριοτήτων και ότι ενώ αρκετές χώρες θα αναπτύσσονται ραγδαία, άλλες θα μένουν πίσω και γι' αυτό το λόγο θα υπάρχει πεδίο εφαρμογής της εμπορικής πολιτικής για τον συντονισμό της ανάπτυξης σε νέα περιβάλλοντα και την σταθεροποίηση νέων κέντρων οικονομικής δραστηριότητας.

2.6 ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΑ ΚΑΙ ΑΣΤΙΚΑ ΜΟΝΤΕΛΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΜΕΓΕΘΥΝΣΗΣ

Ενώ τα μοντέλα μεγέθυνσης που περιγράφηκαν παραπάνω είναι χρήσιμα ώστε να γίνουν αντιληπτές οι δυνάμεις της οικονομικής μεγέθυνσης σε κάθε χωρικό επίπεδο αναφοράς, το υπόβαθρο τους βασίζεται στη μακροοικονομική ανάλυση. Πρόσφατα, το ενδιαφέρον μεγάλωσε για τα μοντέλα περιφερειακής (και αστικής) μεγέθυνσης. Το πιο αντιπροσωπευτικό έργο στη θεωρία ανταγωνιστικότητας των συστάδων (cluster theory of competitiveness) είναι του Michael Porter (Martin and Sunley, 1998). Το θεωρητικό πλαίσιο του οποίου αναγνωρίζει τέσσερις βασικούς προσδιοριστικούς παράγοντες του συγκριτικού πλεονεκτήματος: ο ανταγωνισμός μεταξύ των επιχειρήσεων, οι ευνοϊκές συνθήκες ζήτησης, η ύπαρξη υποστηρικτικών υπηρεσιών και βιομηχανιών και οι ευνοϊκές συνθήκες προσφοράς συντελεστών παραγωγής. Η αμοιβαία αλληλεπίδραση των παραπάνω παραγόντων θα οδηγήσει στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας και της καινοτομικότητας των επιχειρήσεων. Σύμφωνα με τον Porter, η καινοτομία και η εγκαθίδρυση των συστάδων, προϋποθέτει την ύπαρξη δυο συνθηκών: πρώτον, οι επιχειρήσεις μίας συστάδας θα πρέπει να συνδέονται κατά κάποιο τρόπο (ύπαρξη συμπληρωματικότητας, όπως κάθετες και οριζόντιες αλυσίδες εφοδιασμού, χρήση

παρόμοιων εισροών, τεχνολογιών κ.α.), ενώ η δεύτερη θεμελιώδης συνθήκη είναι αυτή της γεωγραφικής γειννίαςσης.

Τα παραπάνω μοντέλα επιπρόσθετα προϋποθέτουν ότι οι περιφέρειες για να είναι ανταγωνιστικές θα πρέπει να έχουν μία ή και παραπάνω επιτυχημένες εξαγωγικές συστάδες, οι οποίες θα προωθούν την καινοτομία, και κατ' επέκταση τροφοδοτούν την επίτευξη υψηλότερης παραγωγικότητας η οποία με την σειρά της θα οδηγήσει σε υψηλότερα επίπεδα ευημερίας. Η αύξηση της ευημερίας θα προσελκύσει εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό και κεφάλαιο, τα οποία με την σειρά τους θα διαμορφώσουν ευνοϊκές συνθήκες στην προσφορά παραγωγικών συντελεστών (Fingleton, 2006).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο ΕΜΠΕΙΡΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΎΠΑΡΞΗ ΛΕΣΧΩΝ ΣΥΓΚΛΙΣΗΣ

Η ύπαρξη των λεσχών σύγκλισης έχει γίνει αποδεκτή από πλήθος ερευνητών. Μελέτες έχουν κάνει χρήση εξωγενών υποθέσεων αναφορικά με τον αριθμό των λεσχών, στην προσπάθεια τους να τονίσουν γεωγραφικούς και αναδιανεμητικούς παράγοντες, όπως για παράδειγμα Βορράς- Νότος, κέντρο- περιφέρεια, πλούσιες- φτωχές χώρες.

Σε μια μελέτη των Neven και Gouyette (1994), διαίρεσαν ένα δείγμα 142 περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την περίοδο 1980-1989 σε δύο λέσχες, Βορρά- Νότος. Στην ανάλυση τους βρήκαν ότι για ολόκληρο το δείγμα των περιφερειών ο ρυθμός της απόλυτης σύγκλισης κυμάνθηκε στο 0,53%, ενώ για το εσωτερικό της κάθε λέσχης βρήκαν μη στατιστικά σημαντική σύγκλιση. Μόνο όταν έλεγξαν τις επιδράσεις από τις χώρες, βρέθηκε ο ρυθμός σύγκλισης να κυμαίνεται μεταξύ 1,1 και 1,8%.

Αντίθετα, σύμφωνα με τον Canova (2004) θα πρέπει οι ερευνητές να εξετάζουν περισσότερο ενδογενή κριτήρια για την ανίχνευση ύπαρξης λεσχών σύγκλισης, παρά να κάνουν εξωγενείς επιλογές οι οποίες αυθαίρετα προσδίδουν διαρθρωτικές ετερογένειες σε διαφορετικές λέσχες. Για παράδειγμα, σε ένα δείγμα 144 Ευρωπαϊκών περιφερειών από το 1980 έως το 1992, υιοθέτησε μια προσέγγιση προγνωστικής πυκνότητας (predictive density approach) για την αναζήτηση λεσχών σύγκλισης. Αποφεύγοντας a priori υποθέσεις, ο Canova βρήκε τέσσερις ομοιογενείς λέσχες, με διαφορετικούς ρυθμούς σύγκλισης και σημεία μακροχρόνιας ισορροπίας, αναγνωρίζοντας λέσχες

τύπου Βορρά- Νότου ή φτωχών-πλούσιων περιφερειών. Ως κριτήριο για την πιθανότητα ένταξης μιας περιφέρειας σε κάποια λέσχη έθεσε τις αρχικές συνθήκες κάθε περιφέρειας.

Σύμφωνα με μία χωρική οικονομετρική ανάλυση των Fischer και Stirböck (2005) για την διερεύνηση ύπαρξης λεσχών σύγκλισης στην Ε.Ε. υπό το πρίσμα της χωρικής ετερογένειας, απορρίπτουν το παραδοσιακό τύπου Barro μοντέλο (το οποίο χρησιμοποιείται από τις περισσότερες εμπειρικές έρευνες) ενώ βρίσκουν στοιχεία υπέρ ενός μοντέλου λεσχών, όπου διαφορετικές περιφερειακές οικονομίες ακολουθούν διαφορετικές γραμμικές παλινδρομήσεις όταν ομαδοποιούνται σύμφωνα με την τεχνική των Getis και Ord (1992). Επίσης, τα αποτελέσματα τους τείνουν προς την ύπαρξη ενός ετερογενούς μοτίβου στην πανευρωπαϊκή διαδικασία σύγκλισης. Στην ανάλυση τους χρησιμοποιούν το κατά κεφαλή ΑΕΠ των 256 NUTS II περιφερειών της Ε.Ε.25 για το χρονικό διάστημα 1995-2000.

Οι Ertur et al., (2006) συμπεριέλαβαν χωρικές μεταβλητές στο πλαίσιο ανάλυσης των λεσχών σύγκλισης. Συγκεκριμένα, σε δείγμα 138 περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την περίοδο 1980-1995, βρήκαν υψηλή χωρική συσχέτιση στο κατά κεφαλήν επίπεδο εισοδήματος και απεκάλυψαν την διαίρεση μεταξύ Βόρειων-πλούσιων περιφερειών και Νότιων-φτωχών περιφερειών. Υποθέτοντας την ύπαρξη ετερογένειας μεταξύ των δύο διαφορετικών χωρικών ενοτήτων και λαμβάνοντας υπόψη την χωρική αυτοσυσχέτιση, δεν βρήκαν την ύπαρξη σύγκλισης στη λέσχη των Βόρειων περιφερειών, αντίθετα ο ετήσιος ρυθμός σύγκλισης στη λέσχη των περιφερειών του Νότου κυμάνθηκε στο 2,9%.

Η πιο πάνω αναφοράς σε καμία περίπτωση δεν αποτελούν μια πλήρη

επισκόπηση της βιβλιογραφίας αναφορικά με το φαινόμενο της β-σύγκλισης μεταξύ των περιφερειών της Ε.Ε. Αντίθετα, έγινε μια προσπάθεια ανάδειξης τόσο των παραγόντων και του μηχανισμού της οικονομικής μεγέθυνσης - σύγκλισης όσο και των διαφορετικών μεθοδολογικών προσεγγίσεων που χρησιμοποιήθηκαν στη διερεύνηση της β-σύγκλισης.

Όπως φαίνεται τόσο από την σχετική βιβλιογραφία η εξαγωγή ενός καθολικού συμπεράσματος για την ύπαρξη σύγκλισης ενέχει υψηλό βαθμό δυσκολίας. Η ανομοιομορφία των βάσεων δεδομένων που χρησιμοποιούνται στην εκάστοτε έρευνα, οι διαφορετικές διαφορετικότητα των στατιστικών και οικονομετρικών μεθόδων ανάλυσης που εφαρμόζονται είναι μερικοί μόνο παράγοντες που οδηγούν στη δυσκολία να εξαχθεί ένα γενικό συμπέρασμα. Παρόλα αυτά, είναι δυνατή η εξαγωγή μερικών συμπερασμάτων στα οποία υπάρχει ως ένα βαθμό ομοφωνία.

Αναφορικά με την διερεύνηση της απόλυτης β-σύγκλισης στις περιφέρειες της Ε.Ε. οι μέθοδοι ανάλυσης με διαστρωματικά δεδομένα καταλήγουν σε συμπεράσματα μιας «ασθενούς» ένδειξης σύγκλισης από το 1980 και μετά. Περισσότερο ισχυρές είναι οι ενδείξεις σύγκλισης προ του 1980 αλλά και όταν στο επίκεντρο ανάλυσης βρίσκονται οι περιφέρειες των χωρών που ανήκουν στον στόχο 1. Αντίθετα, ισχυρές είναι οι ενδείξεις της υπό β-συνθήκη σύγκλισης για τις περισσότερες χρονικές περιόδους ανάλυσης, όπως άλλωστε αναμενόταν, ενώ οι ταχύτητες σύγκλισης σε αυτή την περίπτωση επηρεάζονται από τον αριθμό και την επιλογή των πρόσθετων ερμηνευτικών μεταβλητών. Αυτό σημαίνει ότι οι ερμηνευτικές ρόλο στην διαδικασία της οικονομικής μεγέθυνσης μεταβλητές που χρησιμοποιήθηκαν στα οικονομετρικά μοντέλα διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην διαδικασία της οικονομικής μεγέθυνσης.

Τέλος, τα συμπεράσματα για τη β-σύγκλιση με τη μέθοδο δεδομένων πάνελ παρουσιάζουν διαφοροποιήσεις σε σχέση με αυτές των διαστρωματικών δεδομένων. Οι ταχύτητες σύγκλισης είναι εμφανώς υψηλότερες σχεδόν σε όλες τις ερευνητικές εργασίες, αφού λαμβάνονται υπόψη οι ετερογένειες που παρουσιάζουν οι οικονομίες – περιφέρειες.

Ο αριθμός των ερευνητικών εργασιών που χρησιμοποιούν μεθόδους χρονολογικών σειρών για την ανάλυση της διαδικασίας σύγκλισης είναι περιορισμένος, γεγονός που οφείλεται στην ανεπάρκεια μεγάλων χρονολογικών σειρών δεδομένων στην Ε.Ε.

3.1 ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΜΕΛΕΤΩΝ ΒΑΣΗ ΤΩΝ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΎΠΑΡΞΗ ΣΥΓΚΛΙΣΗΣ

Στο παρόν τμήμα της εργασίας πραγματοποιείται μια συνοπτική παρουσίαση μελετών οι οποίες κατηγοριοποιούνται βάσει των ευρημάτων τους για την ύπαρξη ή όχι β-σύγκλισης.

Στην ύπαρξη σύγκλισης συνηγορεί πλήθος ερευνητών. Ειδικότερα, θετικό ρυθμό σύγκλισης μεταξύ των μελών της Ε.Ε. βρήκαν οι Brada et al. (2005), Constantini και Lupi (2005), Salinas-Jimenez et al. (2006), Yigit and Kutan (2007) και η Desli (2009). Επιπρόσθετα, οι Boldrin και Canove (2003) και Crespo-Cuaresma et al. εξετάζοντας την ύπαρξη β-σύγκλισης μεταξύ των μελών της Ε.Ε., βρήκαν θετική και μακροχρόνια επίδραση στον ρυθμό σύγκλισης λόγω της συμμετοχής στην Ε.Ε. Επίσης, οι Martin και Sanz (2004), βρήκαν ισχυρό ρυθμό β-σύγκλισης για την πλειοψηφία των μελών της

Ε.Ε. λόγω των επενδύσεων σε Ε&Τ καθώς και στο ανθρώπινο κεφάλαιο. Ενώ ερευνητές όπως οι Jorgenson (2006), Haltiwanger et al. (2003), Pilat και Wolfi (2004) βρήκαν την ύπαρξη συσχέτισης μεταξύ της επένδυσης στους τομείς Επικοινωνιών και Πληροφοριών (ICT's) και στην ενίσχυση της κεφαλαιακής έντασης καθώς και στη συνολική παραγωγικότητα των συντελεστών παραγωγής. Σε περιφερειακό επίπεδο, οι Barro et al. (2004), Armstrong (1995), Giannetti (2001), Fischer et al (2004), Baumont et al. (2003) βρήκαν την ύπαρξη απόλυτης και υπό συνθήκη σύγκλισης μέχρι και τη δεκαετία του '90.

Αντίθετα με τις προαναφερόμενες μελέτες, πλήθος ερευνητών έχουν καταλήξει στην ύπαρξη απόκλισης μεταξύ των Ευρωπαϊκών χωρών. Αναλυτικότερα, οι Boldrin et al. (2001), στην ανάλυση τους για την Ε.Ε. διαπιστώνουν την ύπαρξη απόκλισης μεταξύ των περιφερειών. Επίσης, οι Färe et al. (2006) βρήκαν την ύπαρξη απόκλισης στην συνολική παραγωγικότητα των συντελεστών παραγωγής σε Ευρωπαϊκό επίπεδο.

Μια τρίτη κατηγορία ερευνητών καταλήγει σε διφορούμενα αποτελέσματα αναφορικά με την ύπαρξη σύγκλισης – απόκλισης μεταξύ χωρών. Συγκεκριμένα, οι Tsionas et al. (2000) συμπεραίνουν ότι δεν μπορούν να διεξαχθούν ξεκάθαρα συμπεράσματα για την ύπαρξη σύγκλισης στην Ε.Ε. ενώ η De la Fuente (2003) βρίσκει διαφορετικούς προσδιοριστικούς παράγοντες να υποκινούν την πορεία σύγκλισης κάθε χώρας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.1 ΔΕΔΟΜΕΝΑ

Τα δεδομένα της εργασίας μας αφορούν το κατά κεφαλήν ΑΕΠ (σε σταθερές τιμές \$US) 20 χωρών της Ε.Ε. κατά την περίοδο 1990-2007, και έχουν αντληθεί από την world bank indicators.

4.2 ΜΕΘΟΔΟΙ ΑΝΑΛΥΣΗΣ

Για τον έλεγχο της β-σύγκλισης για τις οικονομίες $i=1,2,\dots,N$ χρησιμοποιούμε το ακόλουθο υπόδειγμα

$$\ln \frac{y_{it}}{y_{i,t-1}} = \alpha + \beta \ln y_{i,t-1} + u_{it} \quad 3.1$$

όπου

$y_i = \frac{Y_i}{L_i}$: το πραγματικό κατά κεφαλήν ΑΕΠ

Ή εναλλακτικά το ακόλουθο

$$g_{i,(t-T)} = \alpha + \beta \ln y_{it} + u_{it} \quad 3.2$$

όπου

y_i : Το ύψος του κατά κεφαλήν πραγματικού ΑΕΠ της χώρας i κατά το έτος t

$g_{i,(t-T)}$: Ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεγέθυνσης του ΑΕΠ της χώρας i κατά την περίοδο $t-T$

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο ΕΜΠΕΙΡΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

5.1 ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΗΣ β-ΣΥΓΚΛΙΣΗΣ

Για τον έλεγχο της β-σύγκλισης χρησιμοποιούμε 20 Ευρωπαϊκές οικονομίες κατά την περίοδο 1991-2007. Ο Πίνακας 5-1 μας δείχνει τα δεδομένα που θα χρησιμοποιήσουμε προκειμένου να εκτιμήσουμε το υπόδειγμα (3.2)

Πίνακας 5-1: Δεδομένα για τον Έλεγχο της β-Σύγκλισης

Χώρα	Μέσος Ρυθμός Μεγέθυνσης 1991-2000	Ύψος του Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ το 1990 (\$ σταθερές τιμές)	Μέσος Ρυθμός Μεγέθυνσης 2001-2007	Ύψος του Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ το 1999 (\$ σταθερές τιμές)	Μέσος Ρυθμός Μεγέθυνσης 1991-2007
Austria	2,13%	19.323,63	1,65%	23.051,88	1,91%
Belgium	1,99%	18.712,69	1,39%	21.916,69	1,72%
Bulgaria	0,40%	1.670,59	6,33%	1.486,93	2,99%
Cyprus	2,78%	10.683,78	1,73%	12.916,39	2,30%
Czech Republic	1,71%	5.336,15	4,33%	5.321,85	2,85%
Germany	1,47%	19.427,67	1,26%	22.428,94	1,37%
Spain	2,44%	11.346,17	1,81%	13.844,53	2,15%

Estonia	1,78%	3.822,38	8,46%	3.765,95	4,70%
Finland	2,63%	19.916,09	2,90%	22.368,38	2,73%
France	1,68%	18.759,63	1,09%	21.194,27	1,41%
United Kingdom	2,69%	20.093,88	2,03%	24.230,49	2,38%
Greece	1,55%	9.803,20	3,76%	11.042,68	2,51%
Italy	1,55%	16.530,54	0,53%	18.591,56	1,10%
Luxembourg	3,26%	32.476,83	2,83%	43.420,52	3,04%
Malta	4,02%	6.642,54	0,90%	9.437,68	2,61%
Netherlands	2,62%	18.857,35	1,52%	23.440,33	2,12%
Poland	5,00%	3.096,65	4,09%	4.249,80	4,54%
Portugal	2,47%	8.838,42	0,59%	11.066,82	1,63%
Slovenia	3,15%	8.317,19	4,12%	9.595,50	3,55%
Sweden	2,12%	23.488,28	2,52%	26.725,78	2,29%

Πηγή: World Bank Indicators και υπολογισμοί του συγγραφέως

Από τα αποτελέσματα του παρακάτω πίνακα διαπιστώσουμε το φαινόμενο της σύγκλισης τις περιόδους 2000-2007 και 1991-2007.

Πίνακας 5-2: Αποτελέσματα του Ελέγχου της β-Σύγκλισης

	1991-2000	2000-2007	1991-2007
$\hat{\alpha} =$	0,0212	0,1924	0,0892
$\hat{\beta} =$	0,0002	-0,0175	-0,0068
τ.α. $\hat{\alpha}$	0,0278	0,0266	0,0266
τ.α. $\hat{\beta}$	0,0030	0,0028	0,0028
$t_{\hat{\beta}} = \hat{\beta} / \tau.α. \hat{\beta} =$	0,0792	-6,2471	-2,4257
Αριθμός Παρατηρήσεων =	20	20	20
Αριθμός Ερμηνευτικών Μεταβλητών =	1	1	1
Αθροισμα Τετραγώνων Καταλοίπων =	0,0018	0,0039	0,0011
Συνολικό Αθροισμα Τετραγώνων =	0,00180	0,00776	0,00173
Διακύμανση Διαταρακτικού όρου	0,0001	0,0002	0,0001
$R^2 =$	0,00035	0,50370	0,34089

Σημείωση: εκτίμηση οικονομετρικού υποδείγματος $g_{i,(t-T)} = \alpha + \beta \ln y_{it-1} + u_{it-1}$ για τρεις διαφορετικές χρονικές περιόδους. Οι μεταβλητές είναι που χρησιμοποιούνται είναι η y_{t-1} που αναφέρεται στο ύψος του κατά κεφαλήν πραγματικού ΑΕΠ της χώρας i κατά το έτος $t-1$ και $g_{i,(t-T)}$ είναι ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεγέθυνσης του ΑΕΠ της χώρας i κατά την περίοδο $t-T$

Κατόπιν, όπως βλέπουμε στον ακόλουθο πίνακα τα αποτελέσματα μας αναφορικά με την σύγκλιση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ δεν επηρεάζονται από την εισαγωγή στο υπόδειγμα μας μιας ψευδομεταβλητής για την γεωγραφική θέση της χώρας, εάν δηλαδή η χώρα ανήκει στην ομάδα του «Βορρά» ή στην ομάδα του «Νότου».

Πίνακας 5-3: Αποτελέσματα του Ελέγχου της β-Σύγκλισης (Επίδραση της Γεωγραφικής Θέσης)

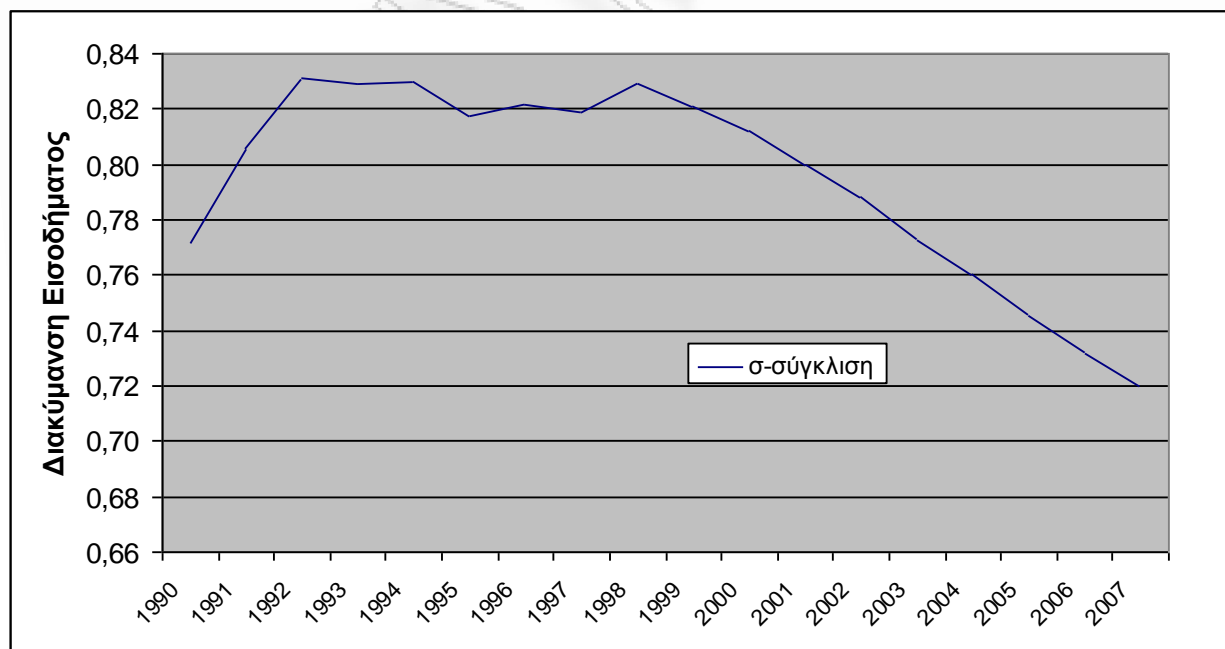
	1991-2000	2000-2007	1991-2007
$\hat{\alpha} =$	0,0096	0,2088	0,0880
$\hat{\beta} =$	0,0017	-0,0193	-0,0067
$\hat{\delta} =$	-0,0003	0,0002	-0,0002
τ.α. $\hat{\alpha}$	0,0413	0,0576	0,0314
τ.α. $\hat{\beta}$	0,0047	0,0065	0,0036
τ.α. $\hat{\delta}$	0,0007	0,0010	0,0006
$t_{\hat{\beta}} = \hat{\beta} / \tau.α. \hat{\beta} =$	0,3592	-2,9612	-1,8532
$t_{\hat{\delta}} = \hat{\delta} / \tau.α. \hat{\delta}$	-0,4300	0,2168	-0,3148
Αριθμός Παρατηρήσεων =	20	20	20
Αριθμός Ερμηνευτικών Μεταβλητών =	2	2	2
Αθροισμα Τετραγώνων Καταλοίπων =	0,00188	0,00416	0,00108
Συνολικό Αθροισμα Τετραγώνων =	0,00190	0,00843	0,00173
Διακύμανση Διαταρακτικού όρου	0,0001	0,0002	0,0001

$R^2 =$	0,01093	0,50686	0,37347
---------	---------	---------	---------

Σημείωση:εκτίμηση οικονομετρικού υποδείγματος $g_{i,(t-T)} = \alpha + \beta \ln y_{i,t-1} + \delta dum_{i,t-1} \ln y_{i,t-1} + u_{i,t-1}$ για τρεις διαφορετικές χρονικές περιόδους. Οι μεταβλητές είναι που χρησιμοποιούνται είναι η y_{t-1} που αναφέρεται στο ύψος του κατά κεφαλήν πραγματικού ΑΕΠ της χώρας i κατά το έτος $t-1$, η $g_{i,(t-T)}$ για τον μέσο ετήσιο ρυθμό μεγέθυνσης του ΑΕΠ της χώρας i κατά την περίοδο $t-T$, και η ψευδομεταβλητή $dum_{i,t-1}$ που αναφέρεται στην χώρα i κατά το έτος $t-1$ λαμβάνοντας τις τιμές $dum_{i,t-1} = 1$ (εάν η χώρα i ανήκει στην ομάδα του «Βορρά»),

5.2 ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΗΣ σ -ΣΥΓΚΛΙΣΗΣ

Το Σχήμα 5-1 μας δείχνει την πορεία της τυπικής απόκλισης του φυσικού λογαρίθμου του κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε 20 χώρες της Ε.Ε από το 1990 μέχρι το 2007. Είναι φανερό ότι απαντά μια σύγκλιση τύπου σ στις παραπάνω χώρες της Ε.Ε.

Σχήμα 5-1: Διακύμανση του Φυσικού Λογαρίθμου του Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ σε 20 Χώρες της Ε.Ε.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

1. Alpha Bank (2006). *Οικονομικό Δελτίο*. Τεύχος 97.
2. Christian N.(2002),Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, Φρανκφούρτη
3. Europa(2003),Πρωτόκολλο για το σύστημα κεντρικών τραπεζών, Ευρωπαϊκή Ένωση/EUR-Lex
4. Europa.,(2008), Δραστηριότητες Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ανάκτηση στις 22-4-2010 από http://europa.eu/agencies/index_el.htm
5. Europa.,(2008), Νομισματική Ένωση, Ανάκτηση στις 26-4-2010 από [http://europa.eu/\(legislation_summaries/economic_and_monetary_affairs/institutional_and_economic_framework/125014_el.htm\)](http://europa.eu/(legislation_summaries/economic_and_monetary_affairs/institutional_and_economic_framework/125014_el.htm)
6. Ferry J.M.,(2006), Το ζήτημα του ευρωπαϊκού κράτους, Παπαζήσης
7. Stephanou C.A.,(2002), Ευρωπαϊκή Ένωση- Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, Σάκκουλας
8. Δίκαιο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Σάκκουλας
9. ΕΕ C 191 της 29.7.1992, σ. 68.
- 10.ΕΕ L 110 της 28.4.1999, σ. 33.
- 11.ΕΕ L 125 της 19.5.1999, σ. 33
- 12.ΕΕ L 167 της 7.7.2000, σ. 19.
- 13.Ιωακειμίδης Π.,(2007), Η επιβίωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Παπαζήσης
- 14.Ιωακειμίδης Α.,(2005), Ευρωπαϊκό σύνταγμα και ευρωπαϊκή ενοποίηση Συμβολή στην κατανόηση και ερμηνεία της συνταγματικής συνθήκης, Θεμέλιο

15. Μούσης Ν.Σ.,(2005), Η Ευρωπαϊκή Ένωση: Δίκαιο, οικονομία, πολιτική, Παπαζήσης
16. Μουτσάτσος Δ.,(2007), Νέα Ευρωπαϊκή Ένωση Οργάνωση και πολιτικές: 50 χρόνια, Θεμέλιο
17. Πανταζόπουλος Ν.,(1999), Ευρωπαϊκή Ένωση - Δίκαιο και νομοθεσία
18. Σαχπεκίδου Ρ.Ε.,(1999), Ευρωπαϊκή Ένωση, Σάκκουλας

Ξενόγλωσση

1. Abramovitz, M. (1956). "Resource and Output Trends in the US since 1870". *American Economic Review*, 45:5-23.
2. Armstrong, H.W. (1995). "Convergence Among Regions of the European Union, 1950-1990". *Papers in Regional Science*, 74 (2):143-152.
3. Aumayr, C.M. (2007). "European Region Types in EU-25". *The European Journal of Comparative Economics*, Vol. 4,2.
4. Azariadis, C. and Drazen, A. (1990). "Threshold Externalities in Economic Development". *The Quarterly Journal of Economics*, 105 (2):501-26.
5. Badinger, H. and Tondl, G. (2002). "Trade, Human Capital and Innovation: The Engines of European Regional Growth in the 1990s". IEF Working Paper Nr.42.
6. Barrios, S. and Strobl, E. (2006). "The Dynamics of Regional Inequalities". FEDEA, Working Papers, 2006-01.
7. Barro, R.J. and Sala-i-martin, X. (1991). "Convergence Across States and Regions". *Brookings Papers on Economic Activity, Economic Studies*

- Program, The Brookings Institution, 22:107-182.
8. Barro, R.J. and Sala-i-martin, X. (1992). "Convergence". The Journal of Political Economy, 100 (2):223-251.
  9. Barro, R.J. and Sala-i-martin, X. (2004). "Economic Growth" 2nd edn. MIT. Cambridge
  10. Battisti, M. and Gianfranco, V. (2008). "A Spatially Filtered Mixture of β -convergence Regressions for EU regions, 1980–2002". In: Spatial Econometrics,
  11. Blanchard, O. (2000). Macroeconomics. 2nd ed. Prentice Hall International, Inc.
  12. Brada, J.C., Kutan, A.M. & Zhou, S. (2005). "Real and Monetary Convergence between the European Union's Core and Recent Member Countries: A Rolling Cointegration Approach." Journal of Banking & Finance, 29(1):249-270.
  13. Boldrin, M. & Canova, F. (2003). "Regional Policies and EU Enlargement". C.E.P.R. Discussion Papers. Retrieved December 22, from <http://ideas.repec.org/p/cpr/ceprdp/3744.html>
  14. Boldrin, M. & Canova, F. (2001). "Inequality and Convergence in Europe's regions: Reconsidering European Regional Policies". Economic Policy, 16(32):205-253.
  15. Burda, M. and Wyplosz, C. (1997). Macroeconomics. A European Text. 2nd ed. Oxford University Press.
  16. Canova, F. (2004). "Testing for Convergence Clubs in Income per Capita: A

- Predictive Density Approach". *International Economic Review*, 45 (1):49-77.
17. Canova, F. and Marcet, A. (1995). "The Poor Stay Poor: Non-Convergence across Countries and Regions". Department of Economics and Business, Universitat Pompeu Fabra.
18. Cass, D. (1965). "Optimum Growth in an Aggregative Model of Capital Accumulation". *The Review of Economic Studies*, 32 (3):233-240.
19. Costantini, M. & Lupi, C. (2005). "Stochastic Convergence among European Economies". *Economics Bulletin*, 3 (38):1-17.
20. Cuadrado-Roura, J.R. (2001). "Regional Convergence in the European Union: From Hypothesis to the Actual Trends". *The Annals of Regional Science*, 35 (3):333-356.
21. Cuaresma, J.C., Ritzberger-Grünwald, D. & Silgoner, M.A. (2008). "Growth, convergence and EU – membership". *Applied Economics*, 40(5):643.
22. De la Fuente, A. (2002). "Convergence across Countries and Regions: Theory and Empirics, Unitat de Fonaments de l'Anàlisi Econòmica (UAB) and Institut d'Anàlisi Econòmica (CSIC).
23. Desli, E. (2009). "Convergence and Efficiency: Evidence from the EU-15." *Journal of PostKeynesian Economics*, 31(3):403-430.
24. Durlauf, S.N., Kourtellos, A. and Minkin, A. (2001). "The Local Solow Growth Model". *European Economic Review*, 45 (4-6):928-940.
25. Fare, R., Grosskopf, S. and Margaritis, D. (2006). "Productivity Growth and Convergence in the European Union". *Journal of Productivity Analysis*, (25):111-141.

26. Fingleton, B. (2006). "The New Economic Geography Versus Urban Economics: An Evaluation Using Local Wage Rates in Great Britain" Oxford Economics Papers. Oxford Economic Press.
27. Fischer, M., Stirbock, C. (2004). "Regional Income Convergence in the Enlarged Europe, 1995-2000: A Spatial Econometric Perspective". Centre for European Economic Research, Discussion Paper, No.04-42.
28. Galor, O. (1996). "Convergence Inferences from Theoretical Models". The Economic Journal, 106 (437):1056-1069.
29. Gerschenkron, A. (1952). "Economic Backwardness in Historical Perspective". In: B.F. Hoselitz (ed.), The Progress of Underdeveloped Areas. Chicago: University of Chicago Press.
30. Giannetti, M. (2001) "The Effects of Integration of Regional Disparities: Convergence, Divergence, or Both?". European Economics Review 46(3):539-567.
31. Grauwe, P., (1994), The Economics of Monetary Integration, Oxford University Press
32. Haltiwanger, J.C., Jarmin, R. & Schank, T. (2003). "Productivity, Investment in ICT and Market Experimentation: Micro Evidence from Germany and the US". Friedrich- Alexander- University Erlangen-Nuremberg, Chair of Labour and Regional Economics.
33. Heston, A, Summers, R. and Aten, B. (2008). Penn World Table Version 6.2. Center for International Comparisons of Production, Income and Prices at the University of Pennsylvania, September. Available From:

http://pwt.econ.upenn.edu/php_site/pwt62/pwt62_form.php

34. Jorgenson, D.W. (2006). "Information Technology and the G7 Economies".
Revue de l'OFCE, 97(5):189-215.
35. Koopmans, T.C. (1965). "On the Concept of Optimal Economic Growth".
Technical Report, Cowles Foundation, Yale University.
36. Kutan, A.M. & Yigit, T.M. (2007). "European Integration, Productivity Growth
and Real Convergence." European Economic Review, 51(6):1370-1395.
37. Martin, R. and Sunley, P. (1998). "Slow Convergence? The New
Endogenous Growth Theory and Regional Development". Economic
Geography, 74(3):201-227.
38. Martín, C., Mulas-Granados, C. & Sanz, I. (2004). "Spatial distribution of
R&D Expenditure and Patent Applications Across EU Regions and its
Impact on Economic Cohesion". European Economy Group.
39. McConnell, C and Brue, S. (1993). Economics. 12th ed. McGraw-Hill, Inc.
40. Neven, D. and Gouyette, C. (1994). "Regional Convergence in the
European Community". C.E.P.R. Discussion Papers. CEPR Discussion
Papers 914.
41. Pilat, D., Wolf, I. A. (2004). "ICT Production and ICT Use: What Role in
Aggregate Productivity Growth?" In: The Economic Impact of ICT.
Measurement, Evidence and Implications, OECD, Paris, pp 85–104.
42. Quah, D. (1993). "Galton's Fallacy and Tests of Convergence Hypothesis".
Scandinavian Journal of Economics, 95(4):427-443.
43. Ramsey, F.P. (1982). "A Mathematical Theory of Saving". The Economic

- Journal, 38(152):543-559.
44. Romer, P. (1986). "Increasing Returns and Long-Run Growth". *Journal of Political Economy*, 94 (5):1002-1037.
45. Sala-i-martin, X. (1996b). "Regional Cohesion: Evidence and Theories of Regional Growth and Convergence". *European economic Review*, 40 (6):1325-1352.
46. Salinas-Jiménez, M.M., Alvarez-Ayuso, I. & Delgado-Rodríguez, M.J. (2006). "Capital Accumulation and TFP Growth in the EU: A Production Frontier Approach." *Journal of Policy Modeling*, 28(2):195-205.
47. Solow, R. (1956). "A Contribution to the Theory of Economic Growth." *Quarterly Journal of Economics*, February, pp.65-94.
48. Solow, R. (1957). "Technical Change and the Aggregate Production Function." *Review of Economics and Statistics* 3 (3): 312–320.
49. Tsionas, E.G. (2000). "Productivity Convergence in Europe". *Eastern Economic Journal*, 26(3):297-320.
50. Venables, A.J. (2005). "European Integration: A View from Geographical Economics". *Swedish Economic Policy Review*.
51. Venables, A.J. (2006). "Shifts in Economic Geography and their Causes". Paper prepared for the 2006 Jackson Hole Symposium.